

DE PROOSDIJKOERIER

juni 2002, jaargang 18, nummer 2

Colofon

'De Proosdijkoerier' is een kwartaaluitgave van de Historische Vereniging 'De Proosdijlanden' geregistreerd onder ISSN 1388-7165

Redactie:

Joop Frankenhuizen (eindredacteur)
Ton Hagen
Jan Rouwenhorst
Fred de Wit

Redactieadres:

J.A. Frankenhuizen, Trilgras 16,
3648JD Wilnis
Tel: 0297-282938
e-mail: jfrankenhuizen@hetnet.nl

Bestuur:

P.C. Grundmann, voorzitter
Herenweg 38, 3648CJ Wilnis
Tel: 0297-281578

H. Strubbe, secretaris

Kievitslaan 20, 3645KL Vinkeveen
Tel: 0297-262560

M. Th. Pietersen-Mourits, 2^e secretaris

Dr. J. Severeijnsplantsoen 2
3648VB Wilnis. Tel: 0297-282462

B. van Tol-Burgers, penningmeester

Padmosweg 38, 3648BG Wilnis
Tel: 0297-284213

N. van Beek, ledenadministratie en

2^e penningmeester. Irenestraat 14
3648BB Wilnis. Tel: 0297-284234

A. Hagen, Toermalijn 1, 3643AA

Mijdrecht. Tel: 0297-287550

G. Meulstee heemkunde Bijleveld 71

3645XT Vinkeveen.

A. G. van Solinge archeologie

Zorggras 15, 3848 HT Wilnis

Public Relations:

E. Swaab, Dorpsstraat 6
3641EC Mijdrecht. Tel: 0297-287469

Postadres vereniging:

Postbus 65, 3648ZH Wilnis

Website: www.histver-pl.nl

E-mailadres: info@histver-pl.nl

Lidmaatschap:

Lid worden kan door aanmelding bij de ledenadministratie op bovenstaand adres.

Contributie € 13,60 per jaar

Losse nummers € 4,50

Doelstelling:

De vereniging stelt zich tot doel belangstelling te wekken voor de geschiedenis van de Ronde Venen en een stimulerend aandeel te leveren in de ontwikkeling van de regionale en plaatselijke geschiedenis in de ruimste zin

Oplage: ca.900

Opmaak verzorgd door de eindredacteur.

Drukkerij: Drukkerij Avanti Wilnis

Bij de voorplaat

'St. Aloysius Patronaat', Kerklaan 16 te Vinkeveen

Veel is er in de laatste vijftig jaar verloren gegaan in Nederland en in De Ronde Venen waardoor het karakter van dorpen en steden dreigt verloren te gaan. Er staan gelukkig nog een aantal juweeltjes in onze gemeente en onze vereniging wil de eigenaren en bewoners complimenteren met het instandhouden restaureren en keurig onderhouden van hun eigendom. Een van die juweeltjes is het St. Aloysius Patronaat in Vinkeveen. De gemeente De Ronde Venen heeft het voornemen om het pand binnenkort aan te wijzen als gemeentelijk monument. De familie Theijsmeyer, de huidige bewoner, heeft dit gebouw in 1997 inwendig verbouwd en op voorbeeldige wijze geschikt gemaakt voor bewoning. Het Rooms Katholiek Kerkbestuur in Vinkeveen liet in 1923 onder architectuur van J.H. Hogenkamp een patronaatsgebouw bouwen achter de parochiekerk. Het gebouw diende voor kerkelijke activiteiten. Later hebben er ook allerlei andere activiteiten in plaatsgevonden. In de jaren '90 van de vorige eeuw was de behoefte aan een dergelijk gebouw niet meer aanwezig en ging men over tot verkoop. Het gebouw was gewijd aan St. Aloysius. Deze heilige legde reeds op zeer jonge leeftijd de gelofte af. Als jong priester verpleegde hij in 1591 in Rome lijders aan de pest. Korte tijd later stierf hij zelf aan deze ziekte, slechts 24 jaar oud. In 1729 werd hij uitgeroepen tot patroon van de studerende jeugd. In de topgevel van het gebouw is op een voetstuk en onder een overhuiving een beeld van Aloysius geplaatst. In de omschrijving van de Provinciale Monumenten Commissie wordt het pand van belang geacht o.a. wegens de detaillering van deuren, vensters en metselwerk, de gaafheid van hoofdvorm, de gevelindeling en detaillering. Ook cultuurhistorisch is het van belang in verband met de maatschappelijke geschiedenis van Vinkeveen (en De Ronde Venen) door de samenhang met de nabij gelegen Rooms-katholieke Kerk, de pastorie, de begraafplaats en het voormalig klooster.

De nog onbebouwde Kerklaan (Kerkweg) omstreeks 1916. Bij een zware storm op 28 december 1914 is de neogotische spits van de toren gewaaid. Korte tijd daarna is er een andere en lagere spits geplaatst, die in de toren werd opgenomen, zodat de huidige omloop ontstond. De vaart, rechts op de foto, is later gedempt met alle gevolgen van dien. (Foto uit de verzameling A. C. Turkenburg)

Van de Voorzitter

In memoriam

In de maanden maart en april heeft de vereniging een tweetal grote verliezen geleden door het plotseling overlijden van twee actieve leden. **Hein Röling** overleed op 20 april en **Cor Samsom** op 12 maart. Beiden hebben hun sporen verdiend in onze vereniging. Hein Röling heeft gedurende meer dan negen jaren deel uitgemaakt van het bestuur van de vereniging. Hij was vice-voorzitter en tevens belast met het genealogisch onderzoek. Dit laatste was voor hem zeker geen opgave; het was zijn grote hobby. Hein werd in feite de grote promotor en begeleider op het gebied van genealogie en paleografie (oud schrift) binnen de vereniging. Hij heeft op dit onderdeel van de geschiedenis beoefening binnen onze vereniging zijn stempel gedrukt. Op hem werd nooit tevergeefs een beroep gedaan. Vele keren heeft hij op braderieën, markten en bijeenkomsten een stand bemand en daarmee de vereniging en het familieonderzoek in de praktijk naar voren gebracht. Bij het inrichten van een tentoonstelling was hij altijd present. Hij heeft daarin veel energie gestoken. Vele jaren heeft hij "De Proosdijkoerier" bezorgd in Amstelhoek, De Hoef en Uithoorn. Hein was ook auteur. Zijn historische verhalen zijn verschenen in "De Proosdijkoerier" en ook postuum zal nog een aantal verhalen van hem verschijnen. Zijn onderzoek naar het nageslacht van een "Hollandganger" vanuit Duitsland in 1999 heeft geleid tot de uitgave van een schitterend boekwerk over de familie Röling. Een werk van meer dan tien jaren. Op bestuurlijk terrein heeft hij steeds zijn steentje bijgedragen. Zijn oordeel en mening legde veel gewicht in de schaal. Wat het meeste opviel bij Hein was zijn bescheidenheid, zijn opgewekte karakter en zijn grote aandacht voor en medeleven met andere mensen. Enkele dagen voor zijn overlijden was hij afgetreden als bestuurslid. Wij hebben van hem als zodanig afscheid genomen wetende dat ook daarna op hem een beroep kon worden gedaan. Wij konden niet vermoeden dat een definitief afscheid zo spoedig zou volgen. Wij wensen zijn vrouw, kinderen en kleinkinderen sterke toe om dit grote verlies te dragen. Wij gedenken hem in dankbaarheid en zullen hem missen in onze vereniging.

Cor Samsom was een vaste bezoeker van de contactavonden op maandag. Hij verrichtte genealogisch onderzoek naar zijn eigen voorgeslacht maar ook op verzoek of uit eigen belangstelling naar dat van anderen. Hij deed daarnaast ook naspeuringen naar oude gebouwen in het Vinkeveense. Als oud-aannemer was hij nauw betrokken bij hetgeen door de mensen in de loop der eeuwen is gebouwd. Vooral met de vroegere situatie in Vinkeveen was hij als geboren Vinkevener goed op de hoogte. Voorts was hij bezorger van ons kwartaalblad "De Proosdijkoerier" in een gedeelte van Vinkeveen. Hij wist door zijn goede contacten menig nieuw lid voor de vereniging te werven. Vanuit zijn tinnervak heeft hij de archivaris diensten bewezen door behulpzaam te zijn bij de praktische indeling van schappen en kasten. Cor was een nuchter en vooral bescheiden man maar zeer leergierig en nieuwsgierig naar de dingen die hij in de archieven zou kunnen vinden. Zijn vrouw en kinderen wensen wij kracht toe dit grote verlies te dragen en te verwerken. Wij zijn hem dankbaar voor zijn inzet en gedenken hem met veel respect. Wij zullen hem missen.

P.C. Grundmann, voorzitter.

“Door de ongelegene ligging liet men Mijdrecht links liggen”

door Joop Frankenhuizen

1795 staat in de geschiedschrijving van ons land bekend als het jaar van de Bataafse Revolutie. Het volk schudt twee eeuwen feodale overheersing van zich af en probeert de macht in eigen handen te nemen. Die omwenteling heeft ook het gebied van De Ronde Venen niet onberoerd gelaten. Gesteld kan worden dat in die tijd, toen ook de eerste droogmakerijen begonnen, de wortel is gelegd voor wat het gebied nu geworden is. Hoe Mijdrechtenaren en de Wilnissers die roerige dagen aan het eind van de 18^e eeuw hebben beleefd staat uitvoering beschreven in de ons nagelaten notulen van de Mijdrechtse gerechtsvergaderingen. Een greep daaruit willen wij u niet onthouden. Daaraan is onderstaand artikel ontleend.

Wat vooraf ging

De situatie in de Rondeveense dorpen in het tweede deel van de 18^e eeuw kan niet los worden gezien van de landelijke situatie. Ons land was tijdens de zevenjarige oorlog tussen Engeland en Frankrijk (1756-1763) langzaam verdeeld geraakt in twee stromingen. Een pro Franse partij die de gunstige handelsbetrekkingen met Frankrijk (vooral doorvoer van graan) wilde behouden en een pro Engelse partij gebaseerd op de goede betrekkingen tussen het Oranjehuis en het Engelse koningshuis. Deze stromingen kwamen na de 4^e Engelse zeeoorlog (1780-1784) versterkt naar voren. Het einde van de oorlog met Engeland betekende niet dat de rust in de republiek zou terugkeren. Voor nieuwe moeilijkheden zorgden de Oostenrijkers die de Zuidelijke Nederlanden in bezit hadden en die via de Schelde vrij toegang naar zee eisten. Zo niet dan zou Brabant bezet worden. De hulp kwam van Franse kant. Na betaling van 10 miljoen gulden schadeloosstelling mocht de Schelde gesloten blijven. Dit kwam Amsterdam erg goed uit. De pro Franse patriotten, die eerder al door het verlies van de oorlog aan kracht hadden gewonnen, zagen nu kansen de heerschappij van de feodale stadhouder, Prins Willem V, die een groot deel van de wetgevende en de uitvoerende macht in handen had, omver te gooien. En zeker nu ze de hulp van Frankrijk in het vooruitzicht hadden. Het verdrag van Fontainebleau dat in november 1785 met Frankrijk werd gesloten zorgde dan ook voor een jubelstemming onder de patriotten. Met hulp van het machtige Frankrijk zou de Republiek weer in staat zijn haar grondgebied te verdedigen tegen vreemde troepen, want op het eigen leger kon bijna niet meer gerekend worden. Jarenlang was het immers door de stadhouder verwaarloosd en nu te zwak om weerstand van enig formaat te kunnen bieden. Vergeten werd dat het in Frankrijk ook giste en het volk daar ook klaar stond de macht te grijpen. Om een handje mee te helpen werden er overal exercitiegenootschappen opgericht zodat de burgers 'Vrije Bataven' genaamd zelf mee konden helpen hun land te verdedigen en tot een eenheid te smeden. De Republiek was vervallen tot een oligarchie, (bestuur door weinigen) een samenleving waar handel in banen een normale zaak geworden was.

Bestuurders begunstigden familieleden en vrienden met rijke ambten, die vervolgens door anderen tegen geringe betaling werden uitgevoerd. De gewone burger, die het moest doen met een karig inkomen, zag langs de Amsterdamse grachten grote patriciërshuizen en langs de Vecht deftige buitenhuizen gebouwd worden. Het dagelijkse leven van de rijke kooplieden, de geldhandel en de toenemende verfransing van taal en cultuur zorgden voor toenemende afstand tussen burgers en regenten. De weinig daadkrachtige prins-stadhouder deed echter niets tegen de voortdurende aanvallen in woord en daad die zijn macht ondermijnden. Toen zijn echtgenote, prinses Wilhelmina van Pruisen, zelf bij 'Den Haag' wilde ingrijpen werd zij onderweg door patriotten bij de Goejanvervellesluis tegengehouden. Dit leidde tot een inval van Pruisische troepen. De verwachte hulp van Frankrijk bleef uit. Een groot aantal patriotten werd uit hun ambt ontzet en vervolgd. Velen vluchtten naar Frankrijk. De Prins werd in zijn rechten hersteld en van regenten en ambtenaren werd de eed geëist dat aan het erfelijk stadhouderschap niet mocht worden getornd. Het zo bejubelde verbond met Frankrijk had afgedaan. De patriotten hadden verloren en hun ideeën, hoewel op onderdelen gesteund door de Oranjepartij, werden door het stadhouderlijk bewind van de hand gewezen. Zolang Willem V aan de macht was, zou het staatsbestel onveranderd blijven. Maar dat zou niet lang meer duren.

Eigen bevoorrechtiging

Niet als elders in het land kent ook het gerecht Mijdrecht twee partijen die lijnrecht tegenover elkaar staan. Aan de ene kant opstandige patriotten, waarvan sommigen al forse gevangenisstraffen wegens het veroorzaken van oproer achter de rug hebben. Aan de andere kant prinsgezinden, die alles bij het oude willen laten en niets van onlusten willen weten. Tot die laatste groep behoren ook de bestuurders, immers macht en hun inkomen staan op het spel. Eigen bevoorrechtiging is ook in Mijdrecht doorgedrongen. In 1780 zijn de bestuurders, te weten de schout, de secretaris en de schepenen onderling overeengekomen dat de schout, de secretaris en de gerechtsbode voor alles wat ze verdienen, zowel binnen als buiten het dorp,

vrijgesteld zijn van betaling van personele lasten. Dit hebben zij gemeld aan de Ed. Mog. Heren Gedeputeerden van de Staten 's Lands te Utrecht. Het gaat hier om de z.g. landsgaderingen, belastingen die moeten worden afgedragen aan het provinciaal bestuur. Daarnaast zijn er de dorpslasten waarmee de uitgaven van het gerecht worden betaald. Het betreft de kosten van de schout, de baljuw van de Proosdij van St. Jan, de secretaris, de schepenen, de buurmeesters, (voornamelijk ingezetenen die o.a. het betalingsverkeer verzorgden) de bode, de predikant, de koster, de vroedvrouw, de turfpondsters (het in manden verzamelen van turf), de nachtwaker en de chirurgijn. In 1787 staat de schout in de boeken voor fl. 140,- de secretaris voor fl. 295,- de vijf schepenen voor fl. 48,- De predikant krijgt voor de winteravondbeurten fl. 75,- (Kerk en Staat zijn nog niet gescheiden en de dominee wordt betaald uit de plaatselijke belastingopbrengsten) Tweemaal een ritje met het rijtuig naar Woerden kost fl. 7,- en de inkwartiering van Hollandse troepen kost het gerecht fl. 73,- In 1787 is door het gerecht Mijdrecht uitgegeven fl. 3300,-.

DE
P O S T
VAN DEN
NEDER-RHJN.

III DEEL.

TE UTRECHT BIJ
GISBERT TIMON VAN PADDENBURG,
MDCCLXXXIII.

Een van de grotere oprijvende bladen die vooral in de bakermat van het patriotisme – Utrecht - de ronde deden. Bron: Geschiedenis Provincie Utrecht. Uitgeverij Het Spectrum 1997.

Oorlogsdreiging

Dat jaar wordt de eerste oorlogsdreiging merkbaar. Op 13 juni 1787 maakt schout Huijzinga bekend dat het gerecht door Majoor Groen van het Regiment van Pallardij verzocht is materiaal en manschappen te leveren om te helpen bij het installeren van twee stukken geschut op de Mijdrechtse Zuwe. De situatie is verward en het gerecht weet niet goed wat te doen met die opdracht. Besloten wordt de Staten van Utrecht om raad te vragen. Drie dagen later komen 117 man van de Amsterdamse militie naar Thamen om de daar gelegerde troepen van Pallardij af te lossen. Thamen is echter te klein om die grote groep soldaten onder te brengen en men zoekt hulp in Mijdrecht. Op 29 juni blijken de soldaten te zijn ingekwartierd in de Mennonietenbuurt. De inwoners daar vinden dat bezwaarlijk en vragen vergoeding van het gerecht. Besloten wordt per soldaat 1 gulden en twee stuivers te betalen uit de gerechtskas en dat geld bij de Staten van Utrecht te declareren.

Op 13 augustus 1787 ontvangt het gerecht een schrijven van de Staten van Utrecht waarin wordt gemaand om niet langer geloof te hechten aan oproepen van de heer stadhouder, de Staten van Amersfoort of in hun naam commanderenden. Deze oproep is onderdeel van het verzet tegen de prins stadhouder Willem V, waarin vooral de provincie Utrecht in het beginstadium van de omwenteling een voortrekkersrol heeft gespeeld. Een ander schrijven meldt dat op maandag 13 augustus een compagnie schutters, zo'n 70 à 80 man sterk, naar Mijdrecht, Uithoorn en Thamen komt om daar gelegerd te worden. Het gerecht besluit dat de schout en de secretaris naar Uithoorn gaan om die legering te regelen, want men heeft de indruk dat Thamen de lasten op Mijdrecht wil afschuiven. De kosten voor het inkwartieren van troepen zijn hoog. Het gaat om kostgeld, verteringen, stalgeld en voer voor de paarden van de huzaren die hier als 'sauvegarde' (bescherming) tegen doortrekkende Russische troepen zijn ingekwartierd. Op 16 en 17 september 1787 zijn ook de troepen van "Zijne Pruisische Majesteit" door Mijdrecht getrokken. Dit kostte het gerecht fl. 2355,-. Een klein kapitaal in die dagen. Het ging bij de laatstgenoemden om kosten van eetwaren, voer, daglonen van de gevorderde manschappen en het huren van vaartuigen en manschappen.

Korte metten tegen ordeverstoorders

Op 1 oktober 1787 ordonneert generaal majoor Willem Gerrit van der Hoop vanuit Utrecht dat in de dorpen Mijdrecht, Wilnis en Oudhuizen ieder twee huzaren zullen worden gestationeerd om zorg te dragen dat niemand daar overlast veroorzaakt. Mochten er personen zijn die zich daar niet aan houden dan zullen zij, na een eerste waarschuwing,

"met geweld te keer gaan en ze overhoop schieten", aldus de legerorder. In juli 1788 maakt het gerecht zich zorgen over de financiën. Er is voor de inkwartiering veel geld betaald en het ziet er niet naar uit dat de Staten van Utrecht dat snel zullen terugbetalen. Het gaat om ruim 2300 gulden. Besloten wordt dit bedrag tijdelijk ten laste van het dorp te brengen. Op 5 augustus 1788 laten enkele Mijdrechtenaren de inwoners weten "op de 7^e deezer, zijnde de verjaardag van de Prins van Oranje te samen te komen en encorps op te trekken". Op die manier willen zij blijk geven van hun steun aan de Prins. De reactie van de Staten komt verrassend snel. "Dat ofschoon misschien van geene geweer of snaphanen (pistool met lange loop) in dit papier gesproken wierd, het allesins uit de algemene preparatie genoegzaam bleek dat zulks met geweer en snaphanen zoude geschieden", aldus hun brief gericht aan de baljuw van de Hoge Bank van Mijdrecht, dus: "Geen vuurwerk, geen pektionen verbranden en geen vreugdeschoten afvuren op de verjaardag van de prins", luidt de eis van de provincie in het schrijven dat per ijlbode vanuit Utrecht is overgebracht. De brief eindigt met de opwekking "Hiermede Erntfeste Vrome Hooggeleerde Discrete, beveelen wij U in de bescherming van Godt Almagtig".

Het leven gaat door

Ondanks alle militaire activiteiten is in 1788 de brug over de zuwe tussen Mijdrecht en Uithoorn geheel vernieuwd. De openbaar aanbestede bouw heeft 579 gulden gekost. Het werk is uitgevoerd door de dorpstimmerman van Mijdrecht, Willem Boeijing. Tot 1794 is alles redelijk rustig. De dagelijkse beslommeringen eisen weer de aandacht op. In november 1788 wordt besloten de nachtwacht

uit te breiden van vier naar acht man. Een jaar later wordt het gerecht door de Staten van Utrecht opgedragen verrotte bakens langs de dijken rond de polders Hofland en Bozenhoven te herstellen. Daar was sinds 1783 niets aan gedaan. Dat jaar wordt ook het plan tot het droogmaken van de 'Mijdrechtse poel' met drie bedijkingen aangenomen waarmee de grondslag voor het huidige Mijdrecht wordt gelegd. De lezer moet zich het dorp Mijdrecht in 1788 voorstellen als een eiland omgeven door water. Daar komt nog bij dat de enige toegangswegen door het veen, de zuwen, zo slecht zijn, dat ze alleen met grote financiële inspanningen begaanbaar zijn te houden.

In september 1789 besluiten schout en schepenen "gezamentlijk vergadert dat naar dien het blijkbaar is dat den tegenwoordigen dienaar der justitie niet in staat is genoegzaam te waken tegen vagebonden en bedelaars en ander slegt en gemeen volk die dagelijks de voorz: dorpen passeren", om voor fl. 100,- per jaar een tweede dienaar aan te stellen. Hiervan betaalt Mijdrecht fl. 60,- en Wilnis fl. 40,- Die tweede veldwachter wordt Jan Roeloffs uit Groningen.

Bij zijn aantreden zweert hij: *"Ik belove en zweere omme de respective gerechten van Mijdrecht en Wilnis, als composerende de Hoge en Criminele rechtbank der Proosdij van St Jan, als dienaar der justice gehouw, getrouw en gehoorzaam te dienen. De ordres die ik van dezelve off van de schouten van dezelve gerechten respectievelijke krijge exact zo veel als doenlijk is uit te voeren, gene oogluijkinge te hebben of te gebruiken en dus mij in alles als een vroom en getrouw dienaar der justice te gedragen. Zo waarlijk etc."*

Gewapende Rotterdamse keeshonden onder leiding van een ezel (kezen was scheldnaam voor patriotten) komen Utrechtse patriotten te hulp. Spotprent uit 1787. Bron: Geschiedenis van Utrecht. Uitgave Het Spectrum, 1997

In dezelfde maand wordt een plan aangenomen om de sluis bij de Pondschoekermolen te repareren. De uitvoering ervan blijkt een dure aangelegenheid te worden. De bestuurders vragen zich af of een stenen sluis uiteindelijk niet goedkoper is. De meerkosten wegen op tegen het mindere onderhoud. Bovendien kan de sluis dan breder worden gemaakt om grotere boten te kunnen schutten. "Het gaat er om een fonds uit te denken om daaruit de kosten te vinden." Men overweegt een tol. "Roeischuifjes zonder roer of swaarde telken reijse vier duijten. De grootere vaartuijgen, hoe ook genaamd, en waar voor de sluijs verder mogt schutten iedere keer eene stuijver, alles voor de ingezetenen deezer gerechte, dog voor buijtenlieden dubbelt."

In 1790 praat het gerecht over de aankoop van grond voor de ringdijk die rond de eerste bedijking moet komen. Vijf eigenaren weigeren akkoord te gaan met de 18 stuivers per vierkant roede die de droogmakerij wil betalen. Men komt overeen dat ze niet hun hele perceel hoeven te verkopen. Het gaat alleen om het deel waarop de dijk komt te liggen. In oktober 1790 praat het gerecht over het aanbesteden van het werk van de lantaarnopsteker. De zeventien lantaarns die Mijdrecht rijk is moeten branden van 1 november tot half maart. Eén uur na zonsondergang moeten ze worden aangestoken en om vier uur 's morgens uitgedaan. In december en januari mogen ze 's morgens een uur langer branden. Het gerechtsbestuur bespreekt ook het schoonmaken van de glazen en de kosten. Olie en katoen zijn voor rekening van de opsteker. Glasbreuk is voor rekening van het gerecht. Mocht er sprake zijn van opzet, dan krijgt de opsteker een boete van drie gulden bestemd voor de armen. Voor 79 gulden per jaar blijkt Willem van der Ham de laagste inschrijver.

Veelvuldige troepenverplaatsingen

1794 staat in het teken van komende schermutselingen. Op 10 februari 1794 ontvangt het gerecht een schrijven van de Staten van Utrecht gericht aan de schout. "Op 16 februari zal een compagnie Musquetiers van het 2^e Batallion van het Lijf regiment Infanterie Oranje Vriesland arriveren om aldaar eene nacht te verblijven." De schout wordt gelast inkwartiering te verzorgen. Het schrijven is getekend door G.L.M. Taats van Amerongen. Het gaat om 1 kapitein, 1 luitenant, 1 vaandrig, 2 sergeanten, 2 korporals en 42 soldaten. Op 26 februari komt de compagnie Mijdrecht binnen. Het blijkt te bestaan uit 65 militairen.

Op 18 februari 1794 ontvangt het gerecht andermaal een schrijven van de Staten van Utrecht. "Op Dingsdag 25 deezer zal in UL: Gerecht arriveren een

detachement van het regiment cavallerij van de generaal majoor Hoeuft van Oijen, bestaande uit een ritmeester, 1 officier, 3 onderofficieren, 3 kapiteins 1 trompetter en 36 ruiters, die zullen overnachten." Of de schout voor inkwartiering wil zorgen. De 47 paarden worden ondergebracht bij tien met name genoemde burgers. De militairen krijgen onderdak bij voornamelijk ingezetenen van het dorp Mijdrecht. Zij hebben waarschijnlijk de grootste huizen met de meeste ruimte. Genoemd worden: Schout Johannes Huijzinga, secretaris Harmanus Hensuma, gadermeester Abraham van Doorn, Maarten van Eijk sr. Adrianus Verdam, Pieter Warnars en anderen. Op 18 februari 1794 arriveert uit Amsterdam Pieter Warnars. Hij krijgt meteen recht van burgerschap en inwoning. Bijna tegelijkertijd wordt ook de naam Jan Pieter Westerwijk Forsborgh genoemd. Waar deze laatste vandaan komt is niet duidelijk. De rol die beiden uiteindelijk gespeeld hebben doet vermoeden dat zij, geleid vanuit de omliggende grote steden, de omwenteling in Mijdrecht en Wilnis hebben voorbereid.

Verdediging in eigen handen nemen

In augustus 1794 loopt de spanning verder op. De schepenen Van Veen en Vermeer stellen de schout voor om "ter zaake van de benaauwde omstandigheden der tijden bijzonder ook wegens de situatie van 't lieve vaderland de aanstaande kermis of jaarmarkt te verbieden en dit ten spoedigste in de couranten te doen adverteren."

Op 12 oktober 1794 weer een schrijven van de Staten van Utrecht. "De Staten hebben gearresteerd een plan tot spoedige wapening van Landzaaten binnen de provincie ter defensie van het Vaderland. Het gerecht wordt gelast om gedurende 14 dagen, te beginnen op 15 oktober te vacceren tot het ontvangen der vrijwillige giften van de ingezetenen deezer gerechte tot de kosten der verschrevene wapening van landzaaten. Het zij bij intekening of op een onbekende wijze. Na afloop van de 14 dagen moeten de lijsten en het ontvangen geld gezonden worden naar de Kamer van Finantie in de provincie". Op 30 oktober blijken de ontvangsten slechts 238 gulden en enige stuivers. Er waren geen intekenaars.

Op 3 november 1794 overweegt de provincie een 2^e heffing van de 100^e penning "bij forma van negotiatie tegen 4% rente." Het land moet 100 miljoen opbrengen om de kosten van de Franse bezetting te betalen. H.A. van Doorn en M. van Eijk zullen proberen die belasting te innen. De Staten geven het gerecht voorts in overweging "dat door de tegenwoordige tijdsomstandigheden veel troupes en bagage binnen deeze provintie marcheeren zonder dat dit voor af is gecommuniceert en daarmee rekening te houden met inkwartiering."

Op 18 november meldt de schout tijdens de

vergadering van het gerecht dat vreemde huzaren worden opgemerkt, die volgens rapporten op andere plaatsen "vrij wat ongeregelde hadden gepleegd en het weder zich thands naar vorst zettende, waardoor alle wegen herwaarts passabel worden, gepaart met de voornoemde makkelijke augmenteringe dat bij ontvangst van landspenningen het gewenst is een sauvegarde te hebben. Besloten wordt dit bij provincie aan te vragen.

Op 24 november antwoordt de provincie "Zo ras de Meckelenburgse troupes die te Utrecht in guarnisoen verwacht wierden, aldaar zouden zijn gearriveerd, de verzochte sauvegarde alhier zoude worden gezonden."

Mijdrecht doet alles over water

Op 6 januari 1795 komen de eerste berichten over Franse troepenverplaatsingen. De Staten van Utrecht laten weten "Door de tijdsomstandigheden is een buitengewoon aantal wagens nodig tot transport van levensmiddelen en voeragie naar de differente corpsen tot bescherming van het vaderland aangerukt. Het is billijk dat het enen gerecht niet boven het andere gerecht word bezwaard", daarom graag opgave van het aantal paarden en wagens. Het gerecht raadpleegt daarop de lijst met paardengeld over 1794. Men besluit op te geven alle paarden van "plaisier en labeur". Hetzelfde geldt voor wagens. Er zal een brief naar Utrecht gaan met de opmerking dat de situatie in het gerecht zodanig is dat boeren in werk- of ambachtsheden genoegzaam alles per vaartuig transporteren reden dat alhier niet meer dan twee wagens gevonden worden toebehorende aan Willem van Buuren en Gerrit Eijkelhof.

Op 8 januari 1795 meldt het gerecht vernomen te hebben "dat op diverse plaatsen alwaar eenige Engelse troupes waren ingequartierd door dezelve troupes zeer vele baldadigheden van roven en plunderen als anders wierden bedreeven; en gemerkt het zoude koude kunnen gebeuren dat er in de tegenwoordige tijdsomstandigheden; het zij ver van die troupes of andere militaire personen met of zonder patent, in deesen dorpe zoude kunnen koomen, en waar door een ieder der inwoonderden dus zoude kunnen worden blootgesteld aan zoodanige mishandeling als men van elders vernam dat gepleegd wierden." Het gerecht stelt voor een comparitie te beleggen om alle weerbare mannen "in deezen dorpe langs den dijk van Driehuis af tot de droogmakerijsbrug bij de weg van Waverveen woonende, en dezelve voor te stellen om in 't onverhoopte geval dat alhier enige moedwilligheden door wie het dan ook mogt zijn mochten worden ondernomen, zich gereed houden en bereid te zijn, om met zodanige wapens voorzien, als zij ter wering van geweld het best mochten oordeelen en zich konden aanschaffen, op enen af te sprekene

loopplaats, en wanneer het kleppen der klok, daartoe het teken zoude geven, te verschijnen, om aldus gehoorzaamderhand alle ongeregelde heden te keren; en dan verders te beramen het geene ter bewaaking en bewaaring der veiligheid dezer plaats het beste en gevoeglijk zoude geoordeelt worden". De bode wordt gelast dit ter kennis van de inwoners te brengen.

Voedseltekorten

Zaterdag 17 januari 1795. Een onderofficier van het corps Jagers van Lunick met 30 man en 20 paarden arriveert ter bescherming. Sleden worden besteld om materiaal te vervoeren.

Op zondag 18 januari blijken de Engelsens te zijn vertrokken. Er is niets gebeurd. Wel zijn vele ingezetenen met hun goederen naar elders gevluht en hebben etenswaren en levensmiddelen meegenomen. Dit uitvoeren kan in de tegenwoordige tijden tot tekorten leiden. Besloten wordt een publicatie uit te geven waarin uitvoer van levensmiddelen en eetwaren ten scherpste wordt verboden. Dit op aanhouding en verbeurdverklaring. Bovendien zal tegen de daders naar rechtsbehoren worden geprocedeerd. De voorraad levensmiddelen in Mijdrecht is ontoereikend en zeker als er nog meer soldaten worden ingekwartierd en de uitvoer uit de steden wordt verboden. En daar ziet het wel naar uit. Besloten wordt ten laste van de dorpsrekening enige lasten graan 'op te doen' en bakker D. van Dorsten daarmee te belasten. Ook wordt besloten in Uithoorn 20 ton aardappels te kopen en alhier in een vorstvrije plaats op te slaan. Schepen Jan van Putten mag het uitvoeren. Dan wordt er gesproken over de vlucht van dominee Duijtsch en het ongerief dat hij daarmee veroorzaakt. Men besluit vervolgens tot een collecte langs de huizen om de noden van de diaconie te lenigen. Verder wordt er weer gesproken over de nuttigheid en noodzaak een sauvegarde te krijgen. Er trekt steeds meer vreemd volk door het dorp, ook militairen "die van hun corps verstrooid zijn". Voorgesteld wordt naar "den commandeerenden generaal te gaan, of naar degene die het regime dezer provincie in handen mogte hebben, teneinde een sauvegarde los te krijgen." Dit laatste getuigt van de onzekerheid bij het gerecht over de vraag wie in de provincie feitelijk de macht in handen heeft. De substituut schout Forsborgh (hier voor het eerst genoemd) mag proberen die sauvegarde te krijgen. Hij krijgt tevens toestemming kleine bedragen, die betrekking hebben op de 'huidige' omstandigheden, uit de dorpskas te betalen.

Elke dag vergaderen

19 januari 1795. Het gerecht is weer bijeen. Dit gebeurt bijna dagelijks. De schout rapporteert zijn bevindingen over de sauvegarde. Hij heeft

GELYKHEID, VRYHEID, BROEDERSCHAP.

De Burger *J. B. B. B.* de vereischten bezittende, welke by de Proclamatie der Constituerende Vergadering, repræsenterende het Bataafsche Volk, in dato 27 Maart 1798, opzigtelyk het Stem-recht zyn bepaald, heeft op heden, in handen van den Voorzitter van het Bestuur dezer Gemeente, afgelegd en getekend, de navolgende Verklaring:

" Ik houde het Bataafsche Volk voor een vry en onafhankelyk Volk, en beloof aan het zelve trouw. Ik verklaar mynen onveranderlyken afkeer van het Stadhouderlyk Bestuur, het Foederalisme, de Aristocratie, en Regeering-loosheid. Ik beloof, dat ik, in alle myne Verriytingen, het zy als Stems-oeffenend Burger, het zy als Kiezer, alle de Voorschriften der Staats-Regeling getrouwelyk zal opvolgen, en nimmer myne Stem geeven aan iemand, wien ik houde te zyn een Voorstander van het Stadhouderlyk, Foederalief, of Aristocratisch Bestuur.

Aktum *van den Bataafschen* den 17^{en} April 1798 het vierde Jaar der Bataafsche Vryheid.

Op last van 't Gemeente-Bestuur

J. B. B. B.

Hiernaast

Verklaring van afkeer tegen het stadhouderlyk bewind. Dit soort verklaringen moest worden getekend alvorens men stemrecht kreeg. Later werden de verklaringen nog verder aangescherpt. Op die manier manipuleerden de bestuurders de uitslag van verkiezingen.

gesproken met de bevelhebber, in dit geval de burger Meijer in Maarssen. Deze kan het verzoek niet inwilligen omdat de Franse troepen nog steeds in beweging zijn en omdat het eigenlijk een verantwoordelijkheid van het gerecht is. De Franse natie heeft het tot aan het begin van hun revolutie ook zo moeten doen. De commandant dringt aan een burgerwacht in te stellen. "Wanneer alhier tegen onverhoopte moedwilligheid mocht werden tekortgeschoten men op de hulp der Franse troupes eenen vrijen en ten aller tijde zekeren afspraken had." Besloten wordt de in- en opgezetenen van het gerecht de volgende morgen om 11 uur in de Grote Kerk bijeen te roepen om het rapport van de schout bekend te maken en de vorming van een burgerwacht te realiseren.

20 januari 1795. Het is half twaalf. De kerk zit vol mensen. Schout Forsborgh waardeert de bereidwilligheid van de ingezetenen op te komen voor hun vrijheid en refereert aan het bezoek van de bevelhebber in Maarssen en diens weigering een (Franse) sauvegarde te sturen. De bevelhebber zou hebben gezegd: "Wij hebben even gelijk gij lieden ons in den beginne met vorken en houwelen gewapend en door dus te beginnen zijn wij geworden zo als wij heden zijn. Uwe burgers bereidwillig vragen van u vanzelve om uwe rust en veiligheid te bewaaren. Komt dit in gevaar of te kort dan zullen wij u bijstaan en helpen." De schout stelt voor een corporaalschap in te stellen. Twaalf man onder leiding van een korporaal die 's nachts wacht lopen. Hij vraagt het verleden te vergeten en

daardoor eensgezindheid aan te kweken en met elkaar als broeders te leven. Hij prijst God dat de Mijdrechtse gemeenschap oorlogsgeweld is bespaard. Na discussie besluit men geen corporaalschap maar gewoon 4 tot 6 man 's nachts wacht te laten lopen en de kosten uit de gerechtskas te betalen. Aangesteld worden Aart van der Meer, Jan Bakker, Joseph Schonink, Cornelis Hogervorst, Jan Twaalfhoven en Aart Kalshoven. Met onmiddellijke ingang wordt de private burgerwacht opgeheven. Nog tijdens de vergadering komt het bericht binnen dat negen man jagers van Luninck bij binnenkomst in de dorpen zijn ontwapend. Hun geweren zijn ingeleverd bij de schout. De mannen zijn naar Ouderkerk gestuurd "alwaar dezelve wilden dienst neemen onder de Bataafse Jaagers."

Een driekleurige vlag

21 januari 1795. De aflevering van haardas stagneert waardoor de asschuren overvol zijn geraakt. Het gevolg is, geen geld voor de armen want er wordt niets afgeleverd. Het betekent ook dat er bij de mensen geen as kan worden opgehaald. De inwoners wordt voorgesteld de hete as in ijsbijten te gooien. Enige ingezetenen verzoeken een vrijheidsboom te mogen planten. Dit mag als het maar in stilte gebeurt. "En wierd nog voor het scheiden der vergadering een daartoe geschikte boom door den burger Van Doorn op verzoek van het volk geleverd, door hen bij het rechthuis geplant onder het juichen van Vivat de vrijheid en Leve de vrijheid. Als dan om 6 uur 's avonds de vergadering in stilte is afgelopen hebben de burgerij verzocht een

driekleurige vlag te maken en in het dorp te plaatsen." Dit mag, de schout krijgt toestemming kleine bedragen hiervoor uit de dorpskas te betalen.

23 januari 1795. Nog eens drie man van het jagercorps van Lussink zijn ontwapend. Hun geweren, samen met die van de week daarvoor ontwapende soldaten worden door de Franse commandant in beslag genomen. Onder begeleiding van een delegatie vrijwilligers worden zij naar Breukelen afgevoerd. De schout meldt een gedrukt manifest ontvangen te hebben van de vertegenwoordigers van "het Franse heer gezonden bij de legers van het Noorden en van Sambre en Maas aan het Bataafse Volk gedateerd Amsterdam den 1sten van Pluvoir van het oude jaar van eene en onverdachte Fransche Republieq. (=20 januari oude stijl) Het manifest beschrijft voornamelijk de wijze waarop de Franse legers Holland binnen getrokken zijn. "Niet als vijanden of overwinnaars, maar als vrienden die onze onafhankelijkheid eerbiedigen, de vrijheid aanbrengen, veiligheid van personen en goederen en ongestoorde godsdienstoeffening belooven en op het slot declareren. Het Bataafse volk gebruik makend van zijn oppergezag zal alleen kunnen veranderen of verbeteren de inrichting van zijnen regering." W.g. Gillet, Bellegarde, Lacoste, Joubert, Portier de l'Oise.

Een nieuw bestuur meldt zich

Zaterdag 24 januari 1795. De kerkenraad heeft besloten de predikant van Thamen wekelijks te laten preken nu ds. Duijtsch gevlucht blijkt. Bovendien is het doek om de vlag te maken binnengekomen.

Zaterdag 31-1-1795. De burgers van Mijdrecht zijn opgeroepen aanwezig te zijn in de grote kerk. Daar zal de burger Jan Pieter Westerwijk Forsborgh een mededeling doen. Hij herinnert de aanwezigen aan de voorgevallen omwenteling in het vaderland. "Het volk van Mijdrecht, met de lichtstralen van vrijheid en gelijkheid die aan de met onweersbuien vervuilde kimme van het vaderlands halfrond zo glansrijk als gunstig waren doorbroken, geluk gewenst. Het volk kan weer zijn natuurlijke rechten uitoefenen, de eigen afgevaardigden kiezen en om dit in goede orde te doen enige uit het midden van het volk af te zonderen aan wien de algemene volkskeuze zal worden opgedragen." Voorgesteld wordt een comité te vormen waarvoor zich kandidaat hebben gesteld de burgers Pieter de Bruijn, Jacob Knijff, Chistoffel van den Bos, Pieter van Geelen, Gijsbert Wagenman en Cornelis Rosel. Als iemand hiertegen iets in te brengen heeft moet hij of zij de mond opendoen. Niemand meldt zich. Het Mijdrechtse Comité Revolutionair is daarmee een feit. Maandag al wil men starten met het aanstellen van de volksvertegenwoordigers.

Oud bestuur afgedaan

3 februari 1795. Op convocatie van het comité revolutionair is het gerecht om 10 uur 's morgens bijeen. De meegekomen comitéleden lezen de schepenen een aanspraak voor. Zij melden daarin afgelopen zaterdag door het volk te zijn aangesteld om in naam van het volk van Mijdrecht de benoeming en aanstelling zijner representanten te doen. Cornelis Rosel heeft laten weten geen lid van het comité te willen zijn. Aangesteld worden: J.P. Westerwijk Forsborgh, Pieter Warnars, Elbert Kandelaar, Adrianus Verdam, Jacob Rietveld, Hendrik de Bruijn en Cristoffel van den Bos. "Uwe posten, burgers als schepenen dezer plaats zijn dus afgedaan en geëindigd. Gij zult dezer vergaderplaats moeten verlaten en tot den staat van amptelooze burgers wederkeeren". De schepenen verlaten daarop de vergadering en de nieuw benoemde bestuurders treden binnen. Allen accepteren de benoeming en beloven alles te doen voor het welzijn van het volk van Mijdrecht. Schout wordt J.P. Westerwijk Forsborgh. Secretaris Harmanus Hensuma blijft zitten evenals bode Willem van der Ham. Burger Adrianus Verdam houdt een toespraak tot de leden waarin de opwekking "laat ons niet gelijk eertijds, toen heerszucht en eigenbaat beurt om beurt de waarheid verdonkerden iets toestemmen of afkeuren uit vreeze voor anderen."

De eerste vergadering

Op 3 februari 1795 volgt de eerste vergadering van de municipaliteit. Forsborgh en Verdam moeten de inkwartiering in goede banen leiden. Burger Forsborgh vraagt of hij nog gehouden is aan de eed uit 1787. (De eed op de stadhouder JF) Burger Verdam stelt voor te wachten tot de provincie hier uitspraak over doet. Dan stelt men voor om schout Forsborgh ook gadermeester te maken. Volgens Verdam kan dit niet voor alle gaderingen. De reële of personele lasten, hoorngelden, dienstbodengelden, paardengelden zijn landsgaderingen die onder Utrecht vallen. De inning van polderlasten hangt af van de dispositie van de ingelanden. De vergadering kan alleen beslissen over de gadering van dorpslasten.

Op zaterdag 7 februari 1795 wordt de kerkenraad voorgehouden de teruggekeerde predikant Duijtsch niet tot de openbare predikdienst toe te laten zonder dat hij zich behoorlijk had gejustificeerd wegens zijn ontijdige vlucht. Dan verschijnt burger Johannes Huizinga (ex. Schout) voor de municipaliteit. Hij verzoekt vrijstelling van inkwartiering in zijn nu leegstaande woning. Ook vraagt hij de in zijn achtjarige ambtsperiode verkregen goederen te mogen behouden. Deze zijn volgens hem op een wettige manier verkregen.

De gevluchte predikant

Op 8 februari 1795 legt predikant Duijtsch verantwoording af. Zijn verweer komt neer op het stellen van vragen. Hij wordt door de municipaliteit niet serieus genomen. Hij stelt: "Wie kon verzekeren dat de terugkerende troepen niet door Mijdrecht zouden trekken? Wie kon verzekeren dat dit in goede orde zou gebeuren. Hoeveel dorpen zijn niet getroffen door hun woede? Wie kon strooppartijen voorkomen? Is de Mijdrechtse burgerij niet in de wapenen geweest? In 1787 heeft Duijtsch zijn lichaamsgestel leren kennen die hem noodzaakte zich enige tijd terug te trekken" Het verslag vervolgt "De beraadslaging die op het voorlezen van Duijtsch 's verweer volgt komt er op neer dat de uitzichten op onheil enige dagen zeer groot was, doch er was niets bijzonders waarvoor echt gevreesd hoefde te worden. Door de ongelegene ligging liet men Mijdrecht links liggen op weg naar de stad. Voordat Duijtsch vluchtte was het al zeker dat het Engels krijgsvolk, hetwelk toch algemeen toonde meer onmenselijkheid tot plunderen en rooven dan braafheid tot strijden te bezitten, niet door Mijdrecht zou trekken. Zij zouden zich terugtrekken op Geldersch grondgebied. Mijdrecht had daardoor de betere uitzichten op veiligheid voor personen en bezittingen. De bewapening van de burgers, waarvan Duijtsch gevolg maakt, is pas begonnen na zijn vertrek. Het was geen reden voor zijn vertrek. De herinneringen aan de doortocht der troepen van 1787 had geen zin want de provincie had reeds gecapituleerd, terwijl de troepen al waren verdwenen. Zijn angst moet men gelijk hebben in zijn uitspraak dat hij de Franschen, onze verlossers, eens had uitgemaakt voor een woeste menigte die niets bedoelde dan ons van onze godsdienst, vrijheid, leeven en bezittingen te beroven."

Mijdrecht mag niet vergeten worden

Op 11 februari 1795 bespreekt de municipaliteit het sturen van afgevaardigden naar de vergadering van de provinciale representanten om daar de belangen van Mijdrecht veilig te stellen. Aan de andere kant komt men dan te weten hoe de staat van het land is en haar financiën. Zitting nemen in de vergadering van de provisionele representanten 's lands van Utrecht is een belangrijke zaak, vind men. Voordat ze gaan moeten zij zich vervoegen bij burger Casius (ex procureur - generaal van de Hoge Bank van Mijdrecht JF). Een van de punten die aan de orde gesteld moeten worden, zo vinden de representanten, betreft de rechten van de Proost. Deze moeten, zover het Mijdrecht betreft, vervallen worden verklaard. Tijdens de vergadering komt een brief binnen van Adrianus Verdam. Hij is ziek en kan niet komen. Zitting nemen in de provinciale vergadering vindt hij een goede zaak. Hij ziet alleen niet in waarom de afgevaardigden uit Mijdrecht moeten praten over het

laten vervallen van de rechten van de proost. Immers daar zal de provincie wel voor zorgen. Hij stelt voor Forsborgh en Hensuma als afgevaardigden naar Utrecht te sturen en zitting te laten nemen in de vergadering. Zijn voorstel wordt aangenomen. De twee afgevaardigden krijgen een lastbrief waarin verwoord staat wat zij in Utrecht voor elkaar moeten zien te krijgen.

Afschaffen oude rechten

Zaterdag 14 februari 1795. Forsborgh en Hensuma zijn naar Utrecht geweest, maar ze waren een paar dagen te vroeg. Het bleek een vergadering van een commissie. De verwachte vergadering van de representanten zou pas volgende week maandag gehouden worden. Het gerecht besluit dan de ingezetenen van Mijdrecht te ontslaan van de eed die zij in 1787 hebben gezworen en dat te publiceren. Ook wordt besloten voortaan de vergaderingen te beginnen met gebed en verteringen tijdens vergaderingen niet meer uit de dorpskas te laten betalen. Kastelein Klaas Jansen wordt binnengeroepen en opgedragen hiervoor te zorgen. De instructies aan Forsborgh c.s. om zitting te nemen in de vergadering van de provisionele representanten 's lands te Utrecht wordt via een publicatie aan het volk bekend gemaakt. Het gaat daarbij voornamelijk om het afschaffen van de rechten van de proosdijen waaronder die van St. Jan. Genoemd worden het recht van nacoop (recht van terugkoop tegen dezelfde prijs als een overeenkomst niet doorgaat); Thierendrecht (recht op eentiende deel van de oogst); Thins ofwel (ac)cijns; Visitatie van turf. (levert ook geld op); 's Herenbede (als de heer geld nodig had, schreef hij een soort lening uit); Tol bij de Uithoornse brug; Visserij in de rivieren van de Proosdij en het eigendom van een boerenbruiker "met omtrend 35 morgen land bij de Uithoornse brug." Aan de orde komen dan nog de aanstelling van de baljuw, schouten, schepenen, secretarissen, bodens, schoolmeesters, vaarschippers enz.

Voorgesteld wordt "deze rechten van de proost geheel te vernietigen als nog veel meer strijdig met de vrijheid van de ingezetenen alhier. Verder om in deliberatie te brengen en te concluderen de verkoping van alle geestelijke goederen binnen de provincie ten voordele van de provinciale kas. Om 's lands financiën in goede staat te helpen brengen alle nutteloze uitgaven, zoals ampt- of bedieninggelden af te snijden en de respectieve gagadert wordende penningen met de minste kosten en het minste verlies in 's lands kas te doen komen. Om de belasting zo reëel als personeel meer regelmatig te doen, immers voor zo verre dat als nog zal kunnen geschieden. Eindelijk omme dan het formeren van een plan der toekomstige constructie van het algemene vaderland gegrond op de rechten

van de mensch te helpen arbeiden." De gemachtigden uit Mijdrecht moeten verantwoording van hun verrichtingen afleggen. W.g. A. Verdam, Pieter Warnars, Elbert Kandelaar, Christoffel van den Bos, Hendrik de Bruin en Jacob Rietveld.

Hiermee eindigt dit verhaal over de roerige dagen die de omwenteling in Mijdrecht inluiden. Veel van de door de patriotten voorgestelde veranderingen zijn later onder het Franse bewind gerealiseerd. De ironie wil dat dit geschiedde onder de 'oude' bestuurders, die daarvoor een grote ommezwaai moesten maken. Eerst ontzet uit hun positie en daarna, vaak met een riante

schadeloosstelling, weer teruggekeerd om een nieuw regime te dienen.

Tot slot volgt hier het gebed dat de leden van de municipaliteit gezamenlijk voor de aanvang van iedere vergadering hebben gebeden: *"Alwijs Opperwezen. Wij, die hier in den naam van het volk deezer plaats tot de waarneming hunner belangens vergadert zijn, smeeken ootmoedig dat het U behaagen moge door Uwen Geest onze vermogens zodanig te verlichten en te versterken dat wij dien plicht allesints getrouw kunnen vervullen. Amen."*

Bron: Streekarchief Vecht en Venen. Notulen gerechtsvergaderingen Mijdrecht 1780-1798

Hoopvol volgden zij hun herder

Mislukte kolonisatie in het oerwoud van Suriname.

door Hein Röling

Een aantal jaren geleden was ik bezig met het uitzoeken van het voorgeslacht van een overgrootmoeder geboren te Mijdrecht in 1848 en in 1871 gehuwd met Gerrit Egbers geboren te Mijdrecht in 1846. In Wilnis trof ik toen een aantal overlijdensvermeldingen aan van de familie Van Wijngaarden, die allen in 1845 in Groningen (Saramacca) gestorven waren. Contact met het gemeentearchief in Groningen leerde me dat het een plaats betrof in Suriname aan de rivier de Saramacca. Verder onderzoek wees uit dat er zich tussen de door mij gezochte katholieke familie Van Wijngaarden en de hervormde familie uit Wilnis geen verband bestond. Hoewel het geen familie betrof vond ik deze gegevens interessant genoeg om te onthouden.

Enkele maanden geleden kreeg ik op de verenigingsavond van onze vereniging een boek in handen getiteld: *"Van Wijngaarden een boerenfamilie"*. Een prachtige uitgave over de Nederlands Hervormde familie Van Wijngaarden. Aanvankelijk afkomstig uit Wijngaarden, een dorp in de Alblasserwaard. Via Papekop en Stolwijk verspreidde de familie zich. Via Vinkeveen komt Gerrit Leenderts van Wijngaarden rond 1833 in Oudhuizen terecht. Hij is arbeider en gehuwd met Maria van der Pijl. In 1827 wordt in Papekop hun eerste kind geboren. Gerrit is dan 20 jaar en zijn vrouw 24 jaar. In 1829 wordt er nog een kind geboren in Papekop en tussen 1833 en 1844 nog vier in Oudhuizen. Het is deze familie waarvan ik de overlijdensakten aantrof. In het bovengenoemde boek is een uittreksel opgenomen van een uitgebreid artikel dat in 1982 verscheen in het tijdschrift *"Nederlandse Historiën"*. Onder de titel: "Emigratie naar Suriname in 1845, een merkwaardig experiment" beschrijft G. J. Traa de tragische geschiedenis van deze mislukte kolonisatie. Met toestemming van de schrijver nemen we het uittreksel in zijn geheel over.

Voor veel mensen was het omstreeks 1845 geen vetpot in ons land. De emigratie nam dan ook toe. Velen gingen naar Amerika, naar Oost- of naar

West-Indië. Daarbij waren predikanten die, samen met een aantal gemeenteleden, naar het "beloofde land" trokken om een nieuw leven te beginnen. Omstreeks 1835 had een aantal predikanten zich afgescheiden van de Hervormde Kerk. Ze werden Christelijk Afgescheidenen genoemd. Onder hen was Ds. Copijn, predikant te Wilnis, die samen met twee andere predikanten het plan opvatte om in Suriname een nieuwe gemeente te stichten. In 1841 hadden de drie predikanten al een brief laten rondgaan waarin zij hun plannen bekend maakten. Daarin werd duidelijk gemaakt welke gemeenteleden voor emigratie in aanmerking konden komen. Dat waren voornamelijk landbouwers en timmerlieden die Hervormd moesten zijn. Niet welkom waren mensen die "ziekelijke gestellen hebben of die den ouderdom te veel genaderd zijn of die door luiheid en dronkenschap in het maatschappelijke of door zucht tot afscheiding in het godsdienstig leven zich kenmerken".

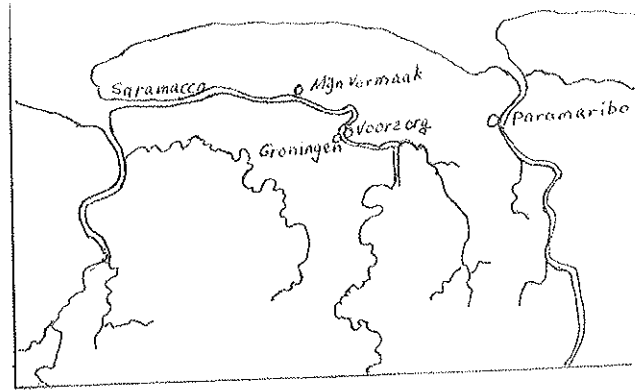
In de brief werd uiteengezet hoe moeilijk het voor de armen was het hoofd boven water te houden en hoe vaak ze genoodzaakt waren bij de diaconie aan te kloppen. Suriname werd vervolgens geschilderd als een soort luilekkerland, waar die armen een veel beter leven zouden krijgen. "Er is een

allervruchtbaarste grond, die nooit eene bemesting behoeft, in de rijksten overvloed en houtgewas in menigte om huizen aan te bouwen. Geen land is ook rijker in uitnemende vruchten. De oranjebomen zijn er zoo gemeen als hier de wilgen. En hoewel een warm klimaat, kan er ook de Nederlander gezond leven.”

In de “Bepalingen omtrent het aannemen van personen voor de proeve kolonisatie in Suriname” stonden de volgende voorwaarden: De kolonist moest Nederlander zijn, landbouwer van beroep, behoeftig of verarmd, 't liefst gehuwd, niet ouder dan 45 jaar, van goede gezondheid en voorzien van een bewijs van zedelijk gedrag. De vertrekkende kolonisten zouden f 70,- per gezin ontvangen, gezinnen met meer dan drie kinderen ontvingen f 10,- per extra gezinslid. Ongehuwden kregen f 25,-. De overtocht zou vrij zijn, het voedsel gratis. Als reisgeld kreeg men f 10,- per gezin. Ongehuwden kregen f 5,-. In Suriname zou men akkers en 2 morgen bouwland in vrije eigendom krijgen.

Op 25 januari 1843 kwam er toestemming van de regering en op 8 mei 1843 reisde één van de predikanten af naar Suriname. Hij had als opdracht de juiste plaats voor de vestiging van de kolonie te zoeken. Niet te dicht bij Paramaribo, waar men de samenleving te lichtzinnig vond en waar de lepra een bedreiging kon vormen. De keus viel op de verlaten militaire post Voorzorg, tegenover Groningen aan de linkeroever van de Beneden-Saramacca rivier.

Ds. Copijn uit Wilnis vertrok met zijn groep op 10 mei 1845 met het zeilschip “Susanna Maria” vanuit Den Helder. Ds. Copijn had in Wilnis een ‘ernstig en vermanend afscheid’ gepreikt. De reis verliep voorspoedig, want de kust van Suriname kwam veel eerder dan gebruikelijk (ca. 6 weken) in zicht: de overtocht had maar 30 dagen geduurd. Toen begon ook meteen de tegenslag. De schepen deden er 9

Ligging van de militaire post 'Voorzorg' t.o.v. Paramaribo

dagen over om via de Saramacca bij Voorzorg te komen. De afgesproken sleepboot kwam niet opdagen. Men moest wachten tot springtij om de zandbanken voor de Surinaamse kust te kunnen nemen en het was erg heet benedendeks, waar meer dan 100 passagiers moesten verblijven. Toen ratelden de ankerkettingen. Het beloofde land was bereikt. Dit was de morgen die met reikhalzend verlangen was tegemoet gezien! Maar men was hevig teleurgesteld. Vrouwen en kinderen huilden. De mannen liepen, bij den aanblik van de bestemming wanhopig en woedend over het dek. De meesten weigerden om van boord te gaan. De enkeling die nog geld bezat bood dit de gezagvoerder aan voor de terugreis.

Er stonden te Voorzorg slechts 17 hutten, waarvan een negental afgewerkt en enigszins bewoonbaar kon worden genoemd. Te Groningen waren drie gebouwen aanwezig, overblijfselen van een militaire post, namelijk het commandanthuis, een kleine kazerne en een magazijn. Alles was even primitief. Het land lag braak. Er waren bijna geen levensmiddelen. Er werd slechts tarwebloem, gezouten spek, rijst en zout gebracht, maar er kon geen brood gebakken worden want de oven was defect en er was geen baktrog.

De kolonisten waren in de ongunstige tijd gekomen, want nu begon net de droge, hete periode. In de zon werden temperaturen gemeten van 50 graden Celsius, 's nachts daalde het kwik tot 20 graden.

's Morgens om 10 uur was het al 34 graden. Het voedsel bestond voorlopig uit meelpap of koeken, waarin stukjes gezouten vlees met spekvet was gebakken. Het wemelde er van de ratten. Het rivierwater werd gebruikt voor eten en drinken, terwijl er ook het rioolwater op werd geloosd.

's Avonds was er een bedompte atmosfeer door de nevel die de hele nacht bleef hangen. In de omgeving waren moerassen die van tijd tot tijd vreselijk stonken. Het is dan ook niet verwonderlijk dat er al gauw mensen ziek werden. Een dokter was er niet. De enige hulp kwam van de scheepsheermeester en zijn medicijnkist, maar dat

was natuurlijk niet voldoende.

Vijf dagen na aankomst in de kolonie, op 26 juni 1845, stierf als eerste een baby van 7 maanden. Er ging vrijwel geen dag voorbij of er stierf wel iemand. Zeven doden op één dag vormden het trieste record. En dat weken achtereen. In een tijdsbestek van 7 maanden stierven er 176 mensen.

Ds. Copijn overleed op 22 juli 1845, nadat hij zijn krachten had gegeven aan het troosten van zieken en het vele andere herderlijke werk. Onder het kopje WILNIS en OUDHUIZEN verscheen op 28 september 1845 een bericht in een blad voor predikanten.

”De tegenwoordige Predikant dezer Gemeente gaf ons heden kennis van het overlijden onzes laatst voorgaanden Leeraars, Ds. Dirk Copijn. Reeds voor eenige dagen was ons deze tijding uit de nieuwsbladen bekend geworden; en zij werd, helaas!, weldra maar al te zeer bevestigd. Onze Leeraar deed, onder het uitspreken eener Leerrede over Joh. XI:35, regtmatige hulde aan de nagedachtenis en de verdiensten van den overledene, die gedurende ruim veertien jaren ons leerde en in het goede voorging. (...) Weinige dagen was hij daar, toen eene besmettelijke ziekte hem aantastte, die hem weldra ten grave sleepte. Een diepe neerslagtigheid bragt dit onverwacht berigt in deze Gemeente te weeg, want wij allen betreuren in hem een braven, gemoedelijken Leeraar, velen een hartelijk geliefden vriend. Zijn assche ruste in vrede, en zijne nagedachtenis blijve in zegening!”

Tot zover het artikel over Saramacca.

Ds. Dirk Copijn was geboren in Utrecht op 22 juni 1804. Zijn eerste vrouw - Aartje van den Brandhof - wordt in Bunnik geboren. In 1830 wordt hij in Wilnis beroepen als opvolger van Ds. de Bruin. Na hun huwelijk worden er vanaf 1831 in Oudhuizen zeven kinderen geboren, waarvan er vijf de leeftijd van één jaar niet bereiken. Op 5 december 1840 geeft de dominee een levenloze zoon aan en enkele dagen later het overlijden van zijn vrouw.

Op 2 juli 1843 hertrouwt hij in Oudhuizen met de 26 jarige in Nijkerk geboren Wilhelmina Johanna Alfrink. Uit dit huwelijk wordt op 18 juni 1844 een kind geboren, dat echter al op 7 juli overleed. Ds. Copijn – zo lasen we – overleed op 22 juli 1845, op dezelfde dag als zijn vrouw. Ds. Copijn heeft – naar onze opvatting – in Wilnis weinig gezinsgeluk gekend en misschien is dat wel mede de oorzaak geweest dat hij Wilnis verliet om in Suriname te gaan werken. Ook het mededogen met de behoeftige gemeentelieden en de toelage van f 1800,- boven het

karige traktement voor zijn bestuurlijke inbreng in de kolonie hebben zeker invloed gehad op die beslissing.

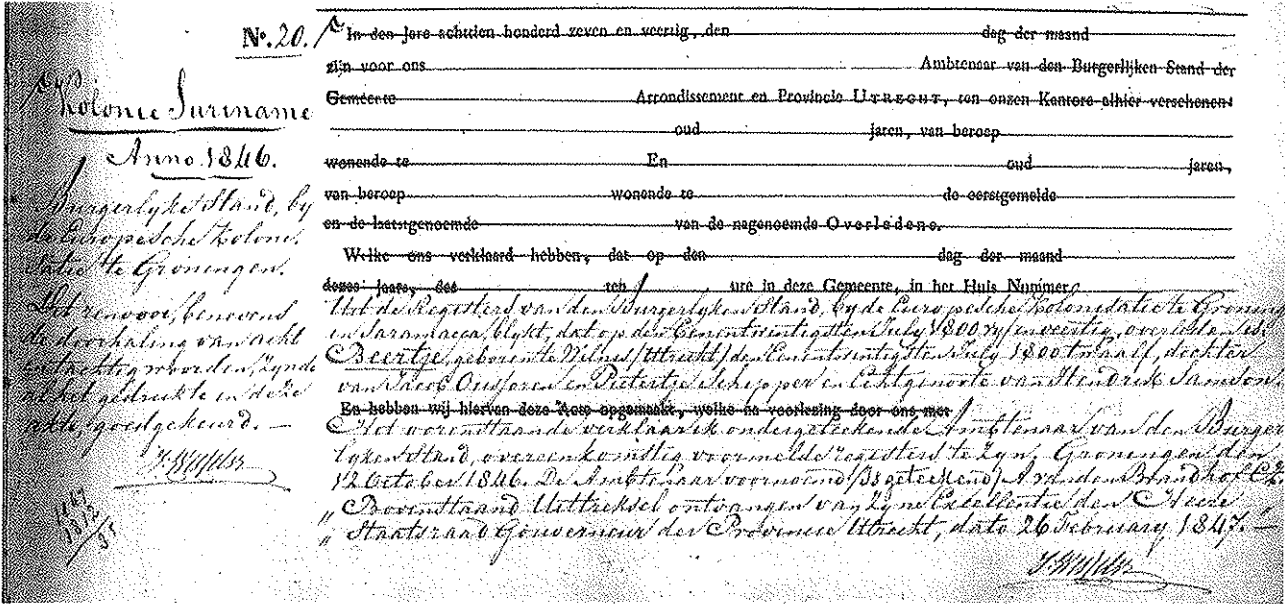
Tussen 11 juli en 4 augustus 1845 overlijden zowel de eerder genoemde Gerrit van Wijngaarden als zijn vrouw Maria en drie kinderen, die dan 1, 9 en 11 jaar oud zijn. Van de twee oudste kinderen Van Wijngaarden, die dan 16 en 18 jaar zijn, is verder niets bekend. Mogelijk zijn ze na de dood van hun ouders naar een andere plantage of naar Paramaribo vertrokken.

Naast de beide bovengenoemde families zijn er nog meer personen uit onze omgeving naar Suriname vertrokken. Onder hen ook de 42-jarige Hendrik Samsom uit het Donkereind, die gehuwd was met Beertje Oussoren. Beertje, die geboren was in Wilnis in 1812, en haar dochter Pietertje van 6 jaar behoren ook tot de slachtoffers. Hendrik zelf komt met zijn zoon Joost weer terug naar ons land. Hij is na zijn terugkeer niet opnieuw getrouwd en overleed op 24 november 1854. Zijn zoon Joost gaat na zijn tweede huwelijk in Kamerik wonen, waar we nog hun nakomelingen vinden. In het register van Oudhuizen vinden we ook de overlijdensakte van Jan de Jong, overleden in de kolonie op 29 juli. Van hem zijn verder geen gegevens bekend.

In Suriname kwam op 12 juli 1845 een tweede groep kolonisten aan, waarbij ook Ds. Arend van den Brandhof, een zwager van Ds. Copijn. In Saramacca was aanwezig dokter Frederik Willem Lodewijk Tijdeman, de scheepsheermeester die door de kapitein van de “Noord Holland” beschikbaar was gesteld. Deze wilde de nieuwe groep onderbrengen in “Mijn Vermaak” - een andere plantage- om deze mensen zo buiten de tyfusbesmetting te houden. Ds. van den Brandhof wilde er niet van weten en voer door naar Groningen. Het duurde niet lang of velen van de nieuw aangekomenen werden ziek en stierven.

In oktober stabiliseerde de toestand zich nadat meer dan de helft van de uit Nederland vertrokken personen zijn overleden. Gouverneur Van Raders bracht een bezoek en hernieuwde zijn belofte van nieuw land, genoeg woningen en vee. Behalve dat er door slaven meer woningen werden gebouwd kwam er weinig van terecht en er was aan alles een gebrek. De eerste oogst mislukte door ziekte en onontgonnen grond. De tweede oogst lukte wel, maar nu was er het probleem om de oogst aan de man te brengen. Paramaribo was minimaal één etmaal weg en de intense hitte van de oogsttijd maakte dat alles verlept was voor het op de markt was aangekomen.

Voor het aanwezige vee was er in het tropische woud veel te weinig grasland. Men moest omzien

Overlijdens akte Beertje Oussoren Bron: Burgerlijke stand Wilnis

naar andere teelten en producten, maar daarvoor miste men de kennis en ervaring. Hoewel men via een vijfjarig contract gebonden was verlieten velen de kolonie. Sommigen gingen terug naar Nederland, anderen trokken zonder toestemming naar Paramaribo. Een deel poogde met daggeld bij anderen in de kolonie de kost te verdienen. Wat ze tekort kwamen werd verstrekt uit het koloniaal magazijn. In 1847 wordt besloten om die uitdeling uit het magazijn voor het ledigen van de ergste nood te stoppen. Naar aanleiding van het stopzetten van de subsidie in 1848 wordt hevige geprotesteerd. Een 30-tal kolonisten stuurt een onderbouwd protest aan Zijne Excellentie de Minister van de Koloniën Er volgt geen reactie op dit schrijven. In maart 1849 wordt wederom een omvangrijk stuk opgesteld, nu geadresseerd aan "Zijn Majesteit Onze Geëerbiedigde Koning Willem II". Er wordt uitvoerig ingegaan op de ontstane situatie en de onhoudbare toestand van het moment. Er wordt nu ook onverbloemd kritiek geleverd op Ds. Van den Brandhof, niet alleen op zijn onkunde, hoogmoed en heerszucht, ook op diens functioneren als Herder en Leraar. Men verwijt hem vooral ongevoeligheid en onverschilligheid ten opzichte van zieken en stervenden;

"Zelfs toen Zijn Eerw. Zwager de Wel. Ed, Heer D. Copijn door negers op het hoofd gedragen, grafwaarts gebracht werd, stond de heer Van den Brandhof onder zijne gaanderij, wolken rook uit zijne pijp blazende, doch ging niet mede grafwaarts" De scherpe bewoordingen spreken zelfs van "Menschenmoord". (Overigens was in 1846 Ds. Van den Brandhof - tot veler onbegrip - al benoemd tot Ridder in de orde

van de Nederlandse Leeuw.) Men stelt, dat als er per 1 april niet aan het verzoek is voldaan men naar Paramaribo zal vertrekken. Dat gebeurt inderdaad, sommigen gaan naar Paramaribo, anderen naar Rama waar een oud marine officier een particuliere kolonie is begonnen. Deze wordt weldra getroffen door een epidemie van gele koorts, waardoor velen sterven. De regering ziet op deze plaats in verdere kolonisatie geen heil. Ds. Van den Brandhof probeerde nog de kolonie in stand te houden hetgeen hem niet gelukte. In mei 1854 keert hij met zijn gezin naar Nederland terug en in 1863 sterft hij als ambteloos burger.

De werkzaamheden op de bestaande plantages in Suriname werden volledig door slaven verricht. Na 1808 worden er geen nieuwe slaven uit Afrika meer aangevoerd en ontstaat er langzaamaan een tekort aan werkkrachten. Engeland schaft in 1834 de slavernij af, enkele jaren later ook Frankrijk. De dreiging van de afschaffing door Nederland (uiteindelijk pas in 1862) doen veel plantage-eigenaren besluiten hun bezittingen te verkopen. De door de verkopers veel te rooskleurig voorgestelde situatie en mogelijkheden doen de idealistische dominees en hun volgelingen besluiten om naar de west te vertrekken. Ten onrechte ging men er van uit dat dominees overal verstand van hadden.

Geraadpleegde literatuur:
Jaap Samsom: Parenteel van Pieter Samsom
G. J. Traa: Emigratie naar Suriname in 1845, een merkwaardig experiment
Gerrit en Bep van Wijngaarden: Van Wijngaarden een boerenfamilie
Rudolf van Lier: Samenleving in een grensgebied
Bronnen: Streekarchief Vecht en Venen

400 Jaar Verenigde Oost-Indische Compagnie

door Fred de Wit

Dit jaar is het 400 jaar geleden dat de Verenigde Oost-Indische Compagnie werd opgericht. In de afgelopen jaren zijn er diverse boeken over de Compagnie verschenen en ook de komende weken staan er nog uitgaven op het programma. Bovendien hebben pers, radio en televisie de afgelopen periode aan dit feit ruime aandacht besteed. Ook worden in diverse steden tentoonstellingen gehouden, waarin duidelijk wordt getoond, hoe de Compagnie heeft gewerkt en wat ze voor de toenmalige samenleving in ons land heeft betekend. Waarom moet er in onze Proosdijkoerier dan ook nog aandacht aan deze gebeurtenis worden besteed? Een logische vraag, ware het niet, dat ik er toevallig achter kwam, dat één van de 1500 schepen die voor de Compagnie heeft gevaren, de naam "Mijdrecht" droeg. Een reden om hier eens verder onderzoek naar te doen.

De naamgeving

Hoe is het schip aan deze naam gekomen en wie bepaalde dat? De Compagnie werd geleid door een hoofddirectie van zeventien heren. Deze bestuurders kwamen drie keer per jaar bij elkaar. Zij stelden onder andere vast hoeveel schepen en manschappen er het komende seizoen zouden uitvaren en wat voor landen zouden worden aangedaan. De Heren Zeventien waren afkomstig uit de zes VOC-vestigingen, ook wel Kamers genoemd. Deze vestigingen waren in Amsterdam, Rotterdam, Middelburg, Delft, Hoorn en Enkhuizen. Het ligt dus voor de hand, dat de Heren Zeventien, in de twee eeuwen dat de VOC heeft bestaan, schepen genoemd hebben naar de steden waar de vestigingen van de Compagnie waren. Maar waarom de namen Mijdrecht en ook Waveren en Kockengen? In de jaren, toen deze schepen werden gebouwd, waren dit onbetekende dorpen, die geen enkele affiniteit met de Compagnie hadden. Natuurlijk komt er in de loop van de twee eeuwen, als men 1500 schepen heeft laten bouwen, een zekere inflatie in de naamgeving. De directie, die meestal de namen vaststelde, moet toch een bepaalde reden hebben gehad om deze schepen zo te noemen. Die reden was er, want in 1688 was een van de Heren Zeventien Hendrik Adriaan van Rheeде tot Drakestein, die zich ook Heer van Mijdrecht noemde. Omdat er ook een schip de naam Drakestein kreeg, moet hij dus in de periode dat hij deel uitmaakte van de directie, een behoorlijke invloed hebben gehad. Het is het zeer waarschijnlijk dat op zijn voorstel een VOC-schip de naam Mijdrecht kreeg. Bij toerbeurt mochten de bewindvoerders hiertoe voorstellen indienen. Namen van echtgenotes, dochters en buitenplaatsen zoals Drakestein waren gebruikelijke keuzes.

Van Rheeде tot Drakestein

Van Rheeде tot Drakestein werd omstreeks 1636 geboren op het kasteel Drakestein, een voorloper van het huidige kasteeltje, waar koningin Beatrix voor haar troonsbestijging met haar gezin heeft gewoond. Hij behoorde tot een invloedrijke familie, waarvan er velen diverse hoge posten voor de Staten van Holland en Utrecht hebben vervuld. Toen hij 14

H. A. Van Rheeде tot Drakestein, Heer van Mijdrecht 1689

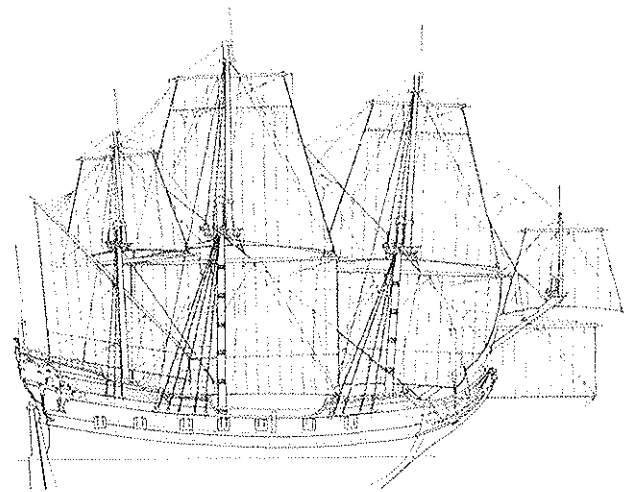
jaar oud was, liep hij van huis weg en monsterde aan op een van de schepen van de Compagnie. Dit zou het begin worden van een grote carrière bij deze multinational. Zijn capaciteiten bleven niet onopgemerkt en in 1657 werd hij benoemd tot adelborst en in 1661 tot vaandrig. Overigens zal zijn adellijke afkomst hem ook wel enigszins geholpen hebben. Vanwege zijn bestuurlijke talenten werd hij allereerst benoemd tot hoofd van de Compagnie in Koelang aan de westkust van India. Van 1671 tot 1677 was hij gouverneur van de gehele zuidwestkust van India. Hij gedroeg zich als heerser over het hem toegewezen gebied en sloot contracten af met de hoofden van de plaatselijke bevolking. Als dit niet uitmondde ten voordele van de VOC, werd er gewapend ingegrepen, zodat men uiteindelijk toch met het opgelegde contract akkoord ging. Tijdens zijn gouverneurschap in Malabar had hij ook een grote belangstelling ontwikkeld voor de daar aanwezige inheemse flora van kruiden en specerijen. In zijn opdracht werd een grote plantenverzameling aangelegd, waarvan hij door inheemse tekenaars afbeeldingen liet maken. Dit heeft geleid tot de

publicatie van een groot geïllustreerd boekwerk, de "Hortus Indicus Malabaricus", dat in twaalf delen tussen 1671 en 1703 in Holland werd uitgegeven. De schrijver was Johannes Casarius, die alle afgebeelde planten uitvoerig beschreef. De boeken hebben thans ook nog een grote wetenschappelijke waarde. Onder de naam "Malabaarsche Cruythof" verscheen hiervan in 1689 een gedeeltelijke uitgave in het Nederlands van de hand Abraham Pott. In dit boekwerk is het hier afgebeelde statieportret van Van Rheede afgedrukt. Van Rheede bestreed eveneens het katholicisme, dat op Ceylon en Ambon door de Portugese missionarissen was gebracht. In 1679 keerde Van Rheede terug naar het vaderland en vestigde zich op Drakestein. Kennelijk had hij ambities om zitting te nemen in de Staten van Utrecht, want in 1680 kocht hij de 'Ridderhofstad Mijdrecht', waarmee hij zich Heer van Mijdrecht mocht gaan noemen. De titel "Heer van Mijdrecht" stelde in feite weinig voor. Geldelijk gewin leverde dit praktisch ook niet op. Het daaruit voortvloeiende lidmaatschap van de ridderschap van Utrecht bracht wel invloed met zich mee. Hij werd lid van Gedeputeerde Staten en van de Rekenkamer. Toch zou Van Rheede nogmaals de gevaarlijke reis naar de Oost ondernemen. De corruptie van het personeel van de VOC. was in de Aziatische gebieden zo toegenomen dat de Heren Zeventien besloten hier paal en perk aan te stellen. Het voor eigen rekening handel drijven met de inheemse bevolking liep de spuigaten uit en door het eigen personeel werden geweldige winsten gemaakt, die naar Holland werden overgebracht. Bij terugkeer in het Vaderland konden deze lieden in welde gaan leven en dit alles ten koste van de Compagnie. Men besloot daarom naar die landen een deskundig en gezaghebbend figuur te zenden, die orde op zaken moest stellen. De keus viel op Van Rheede tot Drakenstein. In het Verre Oosten aangekomen ging hij direct voortvarend te werk. Hij verweet de daar aanwezige ambtenaren "quade en ontrouwe directie en ruyge calculatie". Zijn werkgebied lag in het gehele huidige India, Bangladesh en Sri-Lanka, het voormalige Ceylon. De corrupte compagniesbeambten werden vervangen door zogenaamde "fiscalen" maar die bleken in de praktijk geen haar beter. Het was voor Van Rheede dus dweilen met de kraan open, want door zich te houden aan de voorgeschreven regels, maakte hij vijanden onder de collega's en de inlandse vorsten. De afgezette ambtenaren waren op wraak uit en het lukte hen om Van Rheede te vergiften. Op 15 december 1691 overleed hij aan boord van een schip dat lag op de rede van Surat, ongeveer 200 kilometer ten noorden van Bombay. Zo kwam er dus een einde aan het leven van een Heer van Mijdrecht, die voor het dorp zelf niet veel heeft betekend maar er wel voor gezorgd heeft dat de naam "Mijdrecht" in de

17^e eeuw ook op andere continenten bekendheid kreeg.

Het 'VOC' schip Mijdrecht

Het schip met de naam "Mijdrecht" werd in 1688 te Amsterdam gebouwd in opdracht van de Kamer Amsterdam op de scheepstimmerwerf Oostenburg van de Compagnie. Het zou vier heenreizen maken en drie terugreizen. Van de laatste heenreis keerde het niet terug omdat het in Batavia achter bleef. De eerste reis had als bestemming Ceylon. De andere reizen gingen naar Batavia. De "Mijdrecht" behoorde tot de kleinere schepen en mat 597 ton. Deze schepen hadden een lengte van 130 voet, een breedte van 33,6 voet en een diepte van 14,4 voet. Omstreeks de tijd dat de "Mijdrecht" werd gebouwd waren de kosten voor het bouwen van een schip gemiddeld 100.000 gulden. De romp kostte 35.000 gulden, de masten 3.500 gulden, zeilen 6.000 gulden, tuigage, 8.600 gulden, ankers 2.300 gulden en bewapening zoals kanonnen 12.800 gulden. Voor die tijd enorme bedragen. Voor de bouw van het schip werden de noodzakelijke bouwmaterialen zoals hout, ijzer, pek, teer, hennep, en vlas door de Kamer Amsterdam besteld. Deze werden voornamelijk uit het buitenland ingevoerd en hier verwerkt. De bouw op de werf duurde ongeveer drie maanden. Voordat het schip geheel gereed was, waren er 18 maanden verstreken. Bij terugkomst uit de Oost waren de schepen toe aan een opknappbeurt die wel 35.000 gulden kostte en die na de terugkomst van de vierde reis wel kon oplopen tot 60.000 gulden. Dit is waarschijnlijk ook de reden waarom de "Mijdrecht" bij de laatste reis in Batavia is achtergebleven. Het loonde niet meer om het in Holland te laten opknappen. En wellicht zou het ook te gevaarlijk zijn geweest om hiermee de terugreis te

Onduidelijk is of de 'Mijdrecht' een jacht of een pinas was. Er bestaan geen afbeeldingen van het schip. De afbeelding toont een pinas van omstreeks 1670. Bron: Dutch Asiatic shipping. Martinus Nijhoff 1987

maken. De eerste reis van de "Mijdrecht" verliep niet voorspoedig. Vanuit Amsterdam voer het schip onder bevel van kapitein Klaas Voshol allereerst naar Texel. Een korte reis maar niettemin gevaarlijk omdat op de zandbanken van de Zuiderzee het schip kon vastlopen. Bij Texel aangekomen moest dan gewacht worden op het goede getij en de juiste windrichting. Op 4 januari 1690 vertrok het schip naar Kaap de Goede Hoop waar het 4 ½ maand later, op 14 mei aankwam. Van de 83 zeelui, die in Amsterdam aan boord gingen, bleken er bij aankomst 30 te zijn overleden. Er waren ook 57 soldaten aan boord. Die hadden de reis wel overleefd. Op Kaap de Goede Hoop kregen de opvarenden, voor het eerst sinds lange tijd, vaste grond onder de voeten en ze konden daar verse groente eten, die op De Kaap speciaal voor de opvarenden van de VOC-schepen werd geteeld. Meer dan vier maanden bleef men daar om bij te komen van de vermoeienissen van het eerste gedeelte van de reis. Op 20 september vertrok men naar Ceylon. De datum van aankomst aldaar is onbekend, maar over de reis vanaf De Kaap naar Ceylon zal men zeker ook enige maanden gedaan hebben, want tijdens de terugreis deed men over deze route vier maanden. Wat waren dat voor mensen die met de 'Mijdrecht' naar De Oost voeren? Wie met dit schip meegingen is niet meer na te gaan. Misschien kunnen de scheepssoldijboeken, die bewaard zijn gebleven, hier te zijner tijd uitsluitsel over geven. We weten globaal wel hoe het personeel van de compagnieschepen was

samengesteld. Grotendeels bestond het uit hele en halve analfabeten, het uitschot van de samenleving, voor wie een reis naar Indië de enige mogelijkheid was om aan de kost te komen. Het percentage zeelui en soldaten, dat op de boten voer, bestond vaak tegen de 40 % uit buitenlanders. Vaak afkomstig uit Midden- en Oost Europa en Scandinavië. Kandidaten mochten niet van Franse, Engelse of Schotse afkomst zijn en vooral niet Rooms. Engelsen, Fransen en Schotten werden geweerd omdat men bang was voor spionnen. Wanneer men aangenomen was moest men eerst trouw zweren aan de Compagnie. Daarna kreeg men pas de kist met uitrustingsstukken voor de reis mee. Vanaf 1660 was de minimum leeftijd 16 jaar. In kroegen en bordelen werden de zeelui geronseld. Alles wat in Indië was werd heel mooi voorgespiegeld. Het was er altijd mooi weer. Drank was er overal te krijgen en de vrouwen waren daar beeldschoon en gewillig. Diamanten en goud lagen daar voor het oprapen. Over tropische ziekten en de lange reis met veel ontberingen werd niet gesproken. De uitrusting bestond uit drie blauwe hemden, twee borstrokken, twee paar linnen broeken, twee halsdoeken, een muts, twee paar kousen, twee paar schoenen, schoenveters, acht maten brandewijn, acht pond tabak, twaalf pijpen, naalden, garen en een vingerhoed. Vaak kwam het scheepsvolk dronken aan boord van het schip. Na een predikatie van de dominee en het zingen van een psalm voer het schip het zeegat uit. Soms nagezwaaid door de hoer waarmee men de afgelopen nacht had doorgebracht.

De werf 'Oostenburg' in Amsterdam waar de 'Mijdrecht' gebouwd werd

De andere reizen

Na ruim een jaar aanvaardde de "Mijdrecht" op 28 februari 1692 vanaf Ceylon de terugreis. Wie dit keer de kapitein was, is niet bekend. De bemanning bestond uit 83 personen, waarvan er drie in Kaap de Goede Hoop achterbleven. Tevens waren er nog 12 soldaten aan boord die verantwoordelijk waren voor de kanonnen als het schip onderweg door piraten zou worden overvallen. Bovendien waren er nog 6 mensen die terugkwamen uit de tropen omdat ze niet meer in staat waren in dienst van de VOC te werken. Op 1 juni 1692 arriveerde men in De Kaap waarvan men op 26 juni vertrok voor de laatste etappe. Op 14 oktober 1692 ging het schip voor anker in Goeree. De factuurwaarde van de meegebrachte goederen bedroeg 608.895 gulden en was bestemd voor de Kamer Amsterdam. Na een korte opknapbeurt vertrok de "Mijdrecht" voor een tweede heenreis. In opdracht van de Kamer Rotterdam vertrok het schip op 18 januari 1693 vanaf de rede van Goeree naar Kaap de Goede Hoop. Er waren 119 zeelieden, 73 soldaten en 1 passagier aan boord. Kapitein was Gerrit Koper. Op 21 januari meerde het af te Porthmouth. Het bleef daar tot 19 april en toen pas werd de reis naar De Kaap voortgezet. Tijdens het verblijf in Porthmouth deserteerden zes zeelieden en een soldaat. Het schip kwam op 6 augustus aan in De Kaap aan. 21 dagen later, op 27 augustus, werden de zeilen weer gehesen en vertrok het naar Batavia waar het op 2 november 1693 aankwam. Ruim een jaar later, op 26 januari 1695, begon het met kapitein Gerrit Koper vanuit Ceylon aan de thuisreis naar het vaderland. Na een oponthoud van 11 dagen in Kaap de Goede Hoop kwam het schip op 23 augustus in Texel aan. Tijdens de reis verloren 7 opvarenden het leven. De goederen met een waarde van 259.871 gulden waren bestemd voor de Kamer Amsterdam. De derde reis ving aan met kapitein Dirk Lovelt, in opdracht van de Kamer Amsterdam, op 24 december 1696 vanaf de rede van Texel. Er waren 101 zeelieden, 80 soldaten en 4 passagiers aan boord. Na een maand oponthoud in De Kaap arriveerde het schip te Batavia op 28 augustus 1697. Ruim twee jaar later zou de "Mijdrecht" weer aan de terugreis beginnen. Het schip vertrok op 25 november 1699 vanuit Batavia met Jan Stam als kapitein. Er waren bij vertrek slechts 70 zeelieden en 31 soldaten aan boord. Het was een voorspoedige reis met een maand oponthoud in De Kaap. Op 29 juni 1700 lag het voor de rede in Goeree, waar Meindert de Boer waarschijnlijk de kapitein was. De factuurwaarde van de goederen bedroeg bij aankomst 14.688 gulden voor de Kamer Amsterdam en 158.612 gulden voor de kamer Rotterdam.

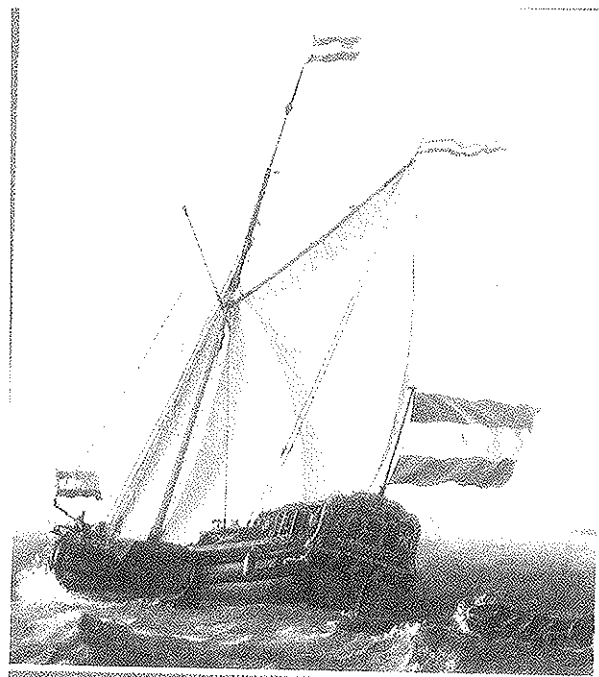
Bijna negen maanden later, op 17 april 1701, voer de "Mijdrecht" vanaf Goeree opnieuw naar Batavia. Kapitein was Jan Jongerens. De bemanning bestond

uit 114 zeelui en 40 soldaten. Bovendien gingen er nog 7 passagiers mee waarvan er 5 in De Kaap achterbleven. De passagiers waren meestal hoge heren van de Compagnie, dominees met vrouwen en kinderen, maar ook slaven en verstekelingen. Na een oponthoud van een maand, van 5 augustus tot 5 september, zette het de reis voort naar Batavia, waar het op 30 november aankwam. Het schip zou het vaderland nooit meer terugzien. Het bleef in De Oost en werd in 1707 in Batavia opgelegd.

Andere scheepsnamen

Van de vele schepen die de vlag van de Verenigde Oost-Indische Compagnie hebben gevoerd, zijn er een paar bij waaraan we in dit artikel ook aandacht moeten besteden. Allereerst het schip met de naam "Waveren". Dit schip werd in 1680 eveneens te Amsterdam gebouwd in opdracht van de Kamer Amsterdam. Het was een klein schip en mat slechts 488 ton. Vertrokken op 16 juli 1681 vanaf Texel kwam het op 16 maart 1682 in Batavia aan. Kapitein was Reinier de Groot. Bij het vertrek vanaf Texel waren er 93 zeelieden en 73 soldaten aan boord. Gedurende de reis overleden 2 soldaten. In Batavia aangekomen bleef er 1 soldaat achter en werd de rest ingescheept naar het eiland Bantam. Het schip zou nooit de terugreis maken. Tijdens een reis van Bengalen naar Batavia brak er op 20 december 1689 brand uit in de kombuis en werd het schip totaal vernietigd.

De "Drakestein" was een klein schip van 256 ton. Het werd eveneens in 1680 te Amsterdam gebouwd in opdracht voor de Kamer Amsterdam. Kennelijk is het gebouwd met de bedoeling om het

De VOC heerste destijds (ook) over de golven

scheepvaartverkeer tussen de eilanden in de archipel te onderhouden want ook dit schip keerde nimmer naar het vaderland terug. Het vertrok op 9 februari 1682 vanaf Texel en kwam op 31 augustus te Batavia aan. Kapitein was Cornelis Poort. Na 15 jaar trouwe dienst werd het in 1697 te Batavia opgelegd. Een schip met een langere levensduur was de "Kockengen". Het maakte in zijn 22-jarig bestaan zes heenreizen en vijf terugreizen.

Het schip was in 1711 in Amsterdam gebouwd en mat 824 ton. In 1733 werd het in Batavia opgelegd. Wat werd er met de al de hiervoor genoemde schepen vervoerd? Op de heenreis veel zilver en munten. Bij de terugreis waren het Aziatische producten zoals kruidnagelen, thee, zijde en Chinees en Japans porselein. Misschien kan een onderzoek bij het Algemeen Rijksarchief te Den Haag ons verder helpen. Maar helaas! Het VOC.-archief beslaat maar liefst 1300 strekkende meter.

Wanneer u het verleden in u wilt opnemen, dan kunt u deze zomer in Amsterdam een wandeling maken naar Oostenburg waar de schepen werden gebouwd en meer dan 1000 arbeiders hun brood verdienden. Of in de binnenstad het Oost-Indisch huis te bezoeken, dat nu onder de Universiteit van Amsterdam valt. Hier kwamen de Heren Zeventien bijeen en daar werden geloste goederen opgeslagen. Ook zijn er diverse tentoonstellingen over de Compagnie. In Amsterdam in het Nederlands

Scheepvaartmuseum, het Rijksmuseum en het Amsterdams Historisch museum. In Rotterdam besteedt het Maritiem Museum heel veel aandacht aan de relatie van de V.O.C. en Rotterdam.

Geraadpleegde Bronnen: Streekarchief Vecht en Venen, Utrechts Archief, Algemeen Rijksarchief Den Haag.

Geraadpleegde Literatuur: Dutch Asiatic Shipping by J.R.Bruijn, F.S.Gaasstra and I Schoffer. 1987.

De Geschiedenis van de VOC. F.S.Gaasstra.

Varen om Peper en Thee. Korte geschiedenis van de Verenigde Oostindische Compagnie. Els M. Jacobs. Overzee Nederlandse Koloniale Geschiedenis 1590-1975. E. van den Bogaart e.a.

Gouden Handel. De eerste Nederlanders overzee en wat ze daar haalden Wim Wennekes. Amsterdam 1996

Leer uit Wilnis

door Herman Lefers

Een beschrijving van het leer gevonden tijdens de opgraving in 1998 op het terrein van 'de Eendracht' in Wilnis.

Omstandigheden

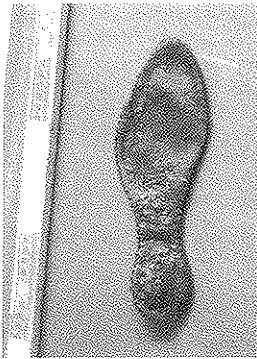
Tijdens de opgraving op het terrein van 'de Eendracht' in Wilnis werd op één plaats, in de voormalige bermsloot langs de Dorpsstraat, een flinke hoeveelheid leer gevonden (bijna een emmer vol). Dit leer is waarschijnlijk afkomstig van een schoenmaker. Het leer is gevonden in de natte grond dus om het soepel te houden is het bewaard onder water. Dit kan echter niet permanent (het water verdampt), zodat er is gezocht naar een andere manier van droog bewaren. In het museum in Nieuwegein werd een paar jaar geleden een stuk leer getoond in een vitrine, dat was doordrenkt met een plantaardige olie. Dit leek een goede behandeling. Nadere inlichtingen van amateur-archeologen wezen op een publicatie van de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (AWN), waarin de conservering beschreven is.

Het proces

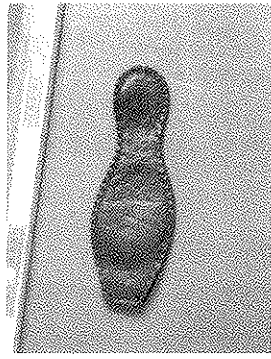
Schoonmaken. Het gevonden leer zit altijd vol grond en deze moet er worden afgespoeld en afgeborsteld in meerdere behandelingen. Uiteindelijk is het leer zodanig schoon, dat het water, waarin dit leer is bewaard, niet meer troebel wordt.

Voorbereiden om olie te kunnen opnemen. Aangezien de meeste plantaardige oliën zich niet mengen met water, moet er een tussenstap plaatsvinden met een andere vloeistof, die zich kan mengen met zowel water als olie. Deze stof is alcohol, verkrijgbaar als spiritus. Het leer wordt verzadigd met spiritus door het er een lange tijd in te laten staan, onder af en toe bewegen. Dit kan een aantal weken zijn, afhankelijk van de dikte van het leer.

Impregneren met olie. Nadat het leer volledig is

Asymmetrische zool

Symmetrische zool

verzadigd met alcohol (uit de spiritus), is het water eruit verdwenen. Nu kan de olie het leer bereiken. In de genoemde AWN instructie is als beste plantaardige olie aanbevolen: wonderolie, die bij de drogist te koop is per liter. Het vervangen van de alcohol door de wonderolie gaat op de zelfde manier als het vervangen van water door alcohol. Het leer moet er gedurende lange tijd in liggen (een aantal weken per behandelde portie).

Bewaren. Het leer kan nu bewaard worden in droge omstandigheden, zonder dat het hard wordt.

Registreren. Het gevonden leer moet worden getekend om de maten en kenmerken vast te leggen. Dit tekenen kan op een eenvoudige manier worden gedaan, juist voordat het in de spiritus wordt gelegd. Het meeste water is er vanaf en de leren delen kunnen worden getekend terwijl ze in een doorzichtige map zitten (om het papier droog te houden). De omtrek kan worden vastgelegd door simpelweg de buitenkant om te trekken, zoals geleerd op de kleuterschool. Dit moet gebeuren op millimeterpapier, voor de maatvoering. De overige kenmerken, zoals dikte van het leer, en de plaats van gaten en scheuren, kunnen er bij getekend worden.

Advies van een deskundige.

Om de gevonden materialen beter te kunnen beoordelen is advies gevraagd van een deskundige: P. Koster uit Vinkeveen, gepensioneerd schoenmaker met historische belangstelling. Tijdens het overleg met hem kwamen al spoedig enkele gegevens naar voren die bij leken niet zo bekend zijn.

Ouderdom van het leer. Aangezien alles bij elkaar is gevonden, is verondersteld dat alle materiaal ongeveer even oud is. Bij de modellen van de zolen zijn er enkele, die geen verschil vertonen tussen links en rechts, maar de meesten zijn duidelijk asymmetrisch (of links, of rechts). Dit duidt op de overgang van *twee gelijke* schoenen naar *paren* schoenen, waarbij links en rechts verschillend zijn. Deze overgang is rond 1830- 1870.

Soort leer. Het gevonden materiaal is allemaal rundleer. Er is wel verschil in dikte en soepelheid, voor de verschillende delen van de schoenen (zolen zijn dikker dan bovenleer). Het is bovendien opmerkelijk, dat alle gevonden onderdelen heel vakkundig gedemonteerd zijn van gedragen schoenen. Ongetwijfeld heeft de schoenmaker dit materiaal verzameld om later weer te kunnen gebruiken.

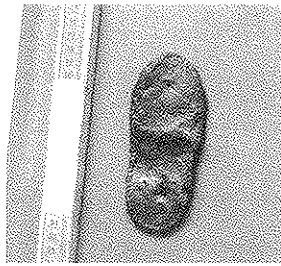
Verbindingen. In de tijd, dat dit leer gebruikt is, was er nog geen goede lijm beschikbaar voor schoeisel. Daarom moest alles worden genaaid (met pekgaren), of gepend (met houten pennen). In het gevonden materiaal is dit duidelijk te zien. Vooral de hakken (een aantal lagen leer op elkaar) bevatten duidelijke pennen, maar soms ook herstelde zolen, waarbij een versleten plek is opgevuld met een extra stuk leer, dat met kleine pennen vast zit. Deze pennen zijn gemaakt van lindehout, wat een fijne, rechte draad heeft, zodat er mooie pennen van gesneden kunnen worden. Dit is meestal gedaan door de schoenmaker zelf, waarbij de gesneden pennen langzaam, maar intensief gedroogd werden. Bij het gebruik van dit droge hout in een schoen, die in het gebruik niet kurkdroog blijft, zetten de pennen zich door opzwellen goed vast in het leer. Voor het naaien is hennepgaren gebruikt van verschillende dikte, afhankelijk van bv. het type schoen. Van dit dunne hennepgaren maakte de schoenmaker zelf draden van 4 tot 7 draden dik. Deze draden werden bestreken met pek, waarbij aan beide einden van de draad een varkenshaar werd gevlochten om de draad door de (met een els gemaakte) gaten te steken. Voor het naaien van fijn stikwerk maakte men draden van vlas, die met bijenwas werden bewerkt. Er is een zool van een kinderschoentje gevonden met heel fijn naaiwerk, maar de schoenen voor volwassenen hebben veelal grover naaiwerk.

Delen van de schoen. Het gevonden materiaal kan verdeeld worden naar de plaats in de schoen. Gevonden zijn:

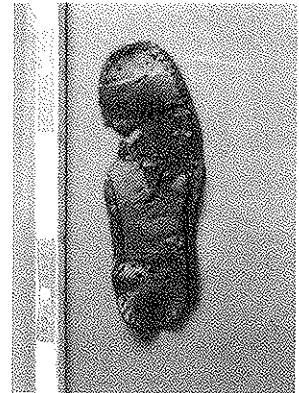
1. Loopzolen	onderkant schoen
2. Binnenzolen en tussenzolen	niet aan de onderkant
3. Hakken	ook delen van hakken
4. Bovenleer	bovenkant schoen
5. Randen	
6. Aparte delen	
7. Houten delen	
8. Snijresten	afvalstukken

Loopzolen (1) zijn de leren zolen, die aan de onderkant van de schoen zitten. De nerf van het leer (de vlakke kant) is aan de onderkant van de schoen. Veel gevonden loopzolen zijn versleten met dunne plekken of gaten. Soms zijn er stukken opgezet ter reparatie. Het grootste deel betreft binnenzolen (2). De binnenzolen hebben de nerf aan de binnenkant van de schoen, tussenzolen kunnen de nerf aan de binnenkant of aan de buitenkant hebben. Dit type zolen is veelal te herkennen aan de manier van naaien. Hierbij is in de ruwe kant van de zool (de vleeszijde) een groef gemaakt op ongeveer 1 cm van de rand. Vanuit deze groef zijn dan gaten gestoken naar de buitenkant van de zool uitkomend midden in de zijkant. Hierdoor is de draad getrokken (binnennaaien) om een rand (5) vast te zetten aan de binnenzool (eerst vertikaal), terwijl de binnenzool en de rand zijn bevestigd aan de leest. Deze rand is dan later omgeklopt, om plat op de loopzool te komen. De loopzool en de rand zijn door en door genaaid (afgelapt). Alle gevonden randen zijn daarom niet vlak, maar hebben de beide naaivlakken loodrecht op elkaar staan (de één liggend, de ander staand). De gevonden hakken (3) zijn allemaal vervaardigd van enkele lagen leer die met houten pennen op elkaar gestapeld zijn. Sommige hakken zaten nog vast aan een loopzool (2). Als apart deel (6) kan genoemd worden een leren neus die ter bescherming van de tenen tussen het bovenleer en de voering werd bevestigd. Dit stuk leer heeft twee opstaande randen, die aan de punt van de schoen vrijwel tegen elkaar komen. Ook is nog een zool gevonden, die op een andere manier is genaaid, wat wijst op het gebruik als enkele zool (voor bv. een muiltje), waarbij geen aparte binnenzool en loopzool zijn gebruikt, maar alleen een dunne leren zool met de nerf aan de binnenkant, en een speciale manier van naaien aan de buitenkant. Een zeer apart stuk is een houten zool (7), die gevonden is met een smalle leren bies langs de rand gespijkerd (met verroeste nagels). De zool is wat aangetast door het verblijf in de grond, zodat er houtvezels zijn afgegaan, wat resulteert in een geribbeld stuk hout.

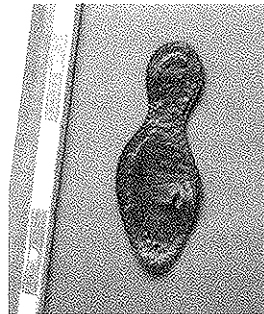
Naast delen van schoenen zijn er ook enkele

Zool van kinderschoen

Verbrande zool

Versleten zool

duidelijke snijresten (8) gevonden. Dit zijn stukken leer overgebleven na het snijden van bv. een zool uit een plaat leer. Deze resten zijn verder niet bewerkt.

Maten en formaten. De gevonden schoenen zijn zeer verschillend van maat en van formaat.

Er zijn kinderschoenen bij, die van hak tot teen 13-14 cm meten, maar ook flinke herenschoenen van 27 cm. De meeste (delen van) hakken zijn van damesschoenen (te klein voor herenmaten). Als bijzondere zaken kunnen worden genoemd een zool van een trips (met een zeer smal deel tussen hak en voet) en een zool, waarvan een deel van het leer beschadigd is door hitte. Deze laatste zool kan gebruikt zijn op bv. een stoof, waarvan de hitte van het kooltje vuur de schoen heeft benadeeld, of op de rand van een kachel om een natte of koude schoen op te warmen. De volgende tabel geeft vier maten voor elke zool in cm. Totale lengte, breedte voorvoet, breedte hak en breedte voor de hak (het smalste deel)

Type	Lengte	Voorvoet	Hak	Tussendeel	
Trips	23	7	4,5	1,5	
Grote herenzool *2	27	11	8,5	8	*1. Lengte 13 komt overeen met Franse maat 19,5
Kinderzool	18,5	7,5	5	4	
Smalle zool	19	6	4,5	4	
Gebogen zool	22	8	5	4	*2. Lengte 27 is maat 40,5
Spitse zool	18,5	6	3,5	3	
Zool met platte neus	24,5	8,5	5,5	4,5	
Kleinste zool *1	13	6	5	5	

Teruggave kerkgebouwen was een moeizame zaak

door Joop Frankenhuizen

Onder de leus gelijkheid, vrijheid en broederschap krijgt ons land in 1795 te maken met grote veranderingen. Het volk heeft de macht in handen genomen en laat dit merken. In 1796 worden de eerste tekenen zichtbaar. Kerk en Staat worden gescheiden. Niet langer bepaalt een enkele Kerk hoe het land bestuurd moet worden en niet langer is er sprake van een bevoorrechte godsdienst. Op 26 mei 1796 komen de representanten 's Lands te Utrecht met een publicatie "waarbij de voorregten der Gereformeerde Kerk worden afgeschaft en eenige bepalingen gemaakt aangaande de bezoldiging van hare Dienaren, de Kerkgebouwen, Scholen enz." Kerkgebouwen horen toe aan de eigenaars zeggen de nieuwe bestuurders. Het laat zich raden dat deze en volgende publicaties nogal wat hebben losgemaakt. Hoe de Rondeveense kerken hiermee omgingen leest u hieronder.

Wennen aan gelijkheid

Er is vrijheid van godsdienst, maar niet iedereen kan daar aan wennen. Op 17 december 1795 melden de representanten van Utrecht onlusten op het platteland. Lidmaten van de 'heerschende kerk' hebben er moeite mee dat nu ook andere godsdiensten kerkklokken mogen luiden om hun godsdienstoefeningen aan te kondigen en laten dit niet ongemoeid. Utrecht laat de controle op het klokluiden over aan de gerechten. De onrust blijft. In januari 1796 worden kosteren en doodgravers gewaarschuwd. Zij krijgen een geldboete wanneer ze de tijden waarop klokken mogen worden geluid overschrijden. Op 26 mei 1796 ontvangen de gerechten van de representanten 's Lands van Utrecht een acht artikelen tellende publicatie. De voorrechten van de 'toenmalige heerschende' Kerk worden afgeschaft en de gevolgen ervan nader uitgewerkt. De publicatie, die begint met de leus "Gelijkheid, vrijheid en broederschap" concludeert onder meer: "dat het een schreeuwende onrechtvaardigheid is, dat Burgers van eenen andere Kerkgemeente mede moeten contribueren tot het onderhoud van de Leeraars en andere Ministers, als ook kerkgebouwen en wat dies meer is, van eene andere Gezindheid, terwijl zij verplicht zijn, die van hunne eige Kerkgemeente uit hunne eige beurs te moeten onderhouden."

Kerktorens blijven buiten schot

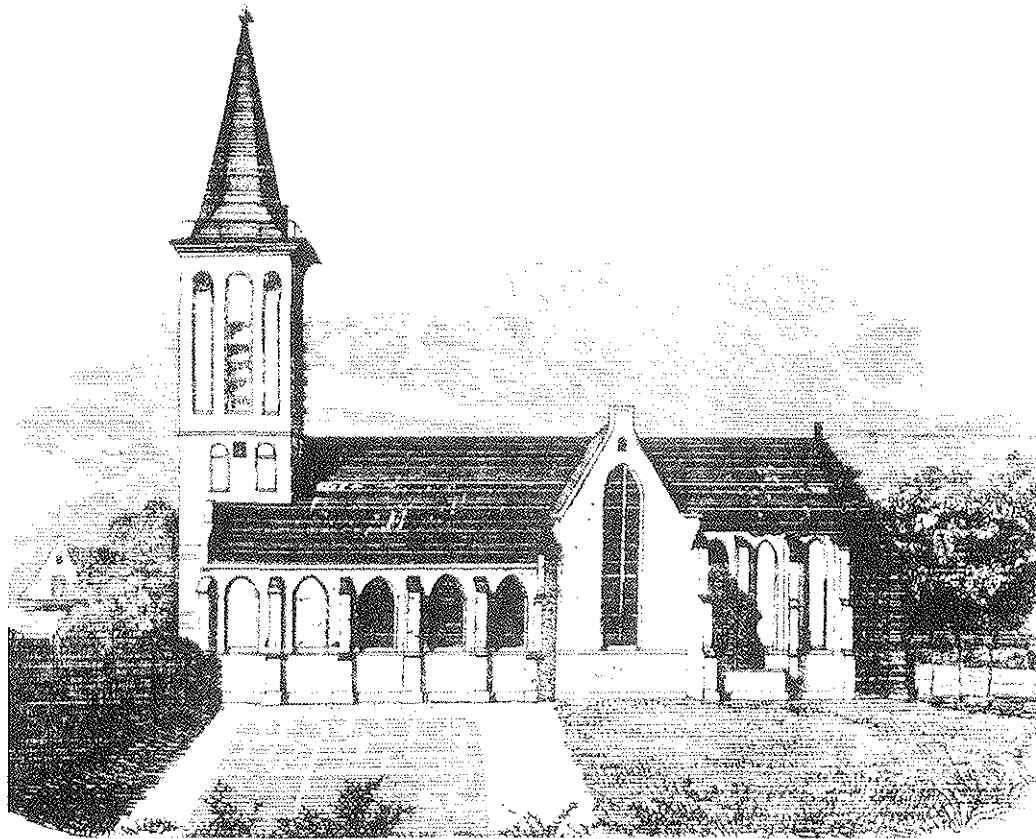
Vooruitlopend op een nieuwe grondwet wordt het bovenstaande in augustus 1796 door de nationale vergadering bekrachtigd. Tot 1798 blijft het stil. Op 22 januari 1798 volgt een staatsgreep. Onwilligen, die alles bij het oude willen laten, worden gearresteerd. In het land komt een intermediair uitvoerend bewind van vijf agenten (marine, oorlog, financiën, justitie en politie) geassisteerd door 8 ministers. Op 1 mei 1798 treedt de eerste Staatsregeling (grondwet) in werking. De additionele artikelen 5 en 6 gaan over de eigendomsrechten van kerkgebouwen en pastorieën. "Kerkgebouwen die door vrijwillige gift, erfmaaking, inzameling of aankoop, bij eenig

kerkgenootschap verkregen, worden als het wettig eigendom der bezitteren erkend, en als zodanig aan hun verzekerd. Kerkgebouwen en Pastorij-Huizen der voormaals Heerschende Kerk, voor zo verr' zij, door aanbouw uit de afzonderlijke kas der (kerkelijke) gemeente, geene bijzondere en wettige eigendommen zijn, worden overgelaten aan de beschikking van ieder plaatselijk bewind., om deswegen tusschen alle kerkgenootschappen eenig vergelijk te treffen, en wel binnen de eerstkomende zes maanden, na de aanneming der Staatsregeling. De torens aan de kerkgebouwen gehegt, benevens de klokken met derzelver huisingen worden verklaard eigendommen te zijn en te blijven der burgerlijke gemeenten, staande ten allen tijde onder derzelver beheering en onderhoud."

Het kerkgebouw in Mijdrecht

Op 19 augustus 1798 ontvangt de gereformeerde gemeente van Mijdrecht een schrijven uit Utrecht. De kerkenraad wordt gemaand één of twee commissies te benoemen met persoonsgoedkeuring van de eigen gemeente waarvan de één de zorg voor het behoud van het kerkgebouw en pastoriehuis op zich neemt en de ander de zorg voor het onderhouden van de godsdienst. De kerkenraad besluit tot het instellen van "eene commissie van twaalf kundige en godsdienstlievende personen"

Op 1 september 1798 praat het gerechtsbestuur van Mijdrecht, dat inmiddels 3 protestante en 3 katholieke leden telt, over het 6^e der additionele artikelen van de acte van staatsregeling die 6 maanden na aanneming effectief wordt. Het bestuur is de taak is opgelegd om te onderzoeken of de gereformeerden bewijzen hebben van particulier en wettig eigendom van het door hen in gebruik zijnde kerkgebouw en pastoriehuis. Besloten wordt de gereformeerden eerst te vragen of zij bewijzen van eigendom kunnen laten zien. Zo ja, dan moeten zij die laten zien. Zo nee, dan op te geven "het getal hunner leden, de reparaties, de baten en lasten, de stoelen en banken en graven etc. in voege voorgemeld. En voorts van de andere

De 'oude' NH kerk te Mijdrecht. Volgens Dr. J. Haitsma zou deze voormalige katholieke kerk rond 1577 gebouwd kunnen zijn. Het betekent dat de reformatorische gemeente rond 1590 een vrij nieuw kerkgebouw heeft 'overgenomen'. Het gebouw heeft ruim drie eeuwen stand gehouden. De sloop ervan was in 1886

kerkgenootschappen ook opgave haar leden bij missive te vragen." De bedoeling is dat een neutrale commissie de waarde van de genoemde kerk en pastoriehuis taxeert om daarna met de andere kerkgenootschappen een plan van schikking te formeren en aan te bieden. Tevens moeten alle reparaties van de afgelopen 10 jaar worden opgegeven.

Een paar dagen later doet Jasper Baas bij het gerecht opgave van het aantal Mennonieten onder Mijdrecht. Het zijn Cornelis van Klaveren, Anthonij van Hilten, Jasper Baas, zijn zoon, dochter en behuwd zoon. Verder is er Dirk de Wilde met vrouw en zoon en Leendert Bruin de Wilde. Ten aanzien van de Gereformeerden wordt besloten een neutrale commissie te benoemen ter taxatie van kerkgebouw en pastoriehuis. De Joden zullen in het maken van een schikking niet worden gekend "als slechts 3 a 4 gezinnen uitmakende en hier geen kerk of kerkgenootschap hebbende." De toenmalige president van het gerecht, de katholieke Van der Geer, stelt voor een neutrale commissie bestaande uit twee timmerlieden en twee metselaars uit Maarssen en Breukelen. Zij zijn beiden van onderscheiden godsdiensten en in alle opzichten neutraal.

In oktober laten de gereformeerden weten 1060 lidmaten te tellen en er voor te zorgen dat de gestelde vragen snel worden beantwoord. De katholieken in het dorp melden 425 zielen en die aan het water 290 zielen. Totaal 715 zielen. Eind oktober blijkt dat de door Van der Geer aangewezenen niet aan de taxatie van de kerk willen meewerken. Het gerecht realiseert zich dan hoe moeilijk het is deskundigen van buiten te krijgen en vraagt zich af of het dan niet beter is de taxatie te laten doen door een commissie van ingezetenen van de onderscheiden godsdiensten. Daartoe wordt besloten. Die commissie moet naast de taxatie ook de wijze van betaling door het naastende kerkgenootschap vastleggen. De gerechtssecretaris wordt opgedragen een en ander uit te werken en tegelijkertijd de gereformeerden te manen met eigendomsbewijzen te komen.

Vertragingsacties

Op 29 oktober 1798 laten de gereformeerden weten het eigendomsrecht van het kerkgebouw niet te kunnen bewijzen maar wel dat van de stoelen en de banken en het verdere inwendige van de kerk, dat de laatste tien jaar een aanmerkelijk som gekost heeft aan reparaties.

November 1798. De burgers Franken en Singer, namens de katholieken in het dorp, Wagenman en De Jong namens die aan het water en Jasper Baas namens de Mennonietenbuurt nemen zitting in de commissie voor taxatie van het gereformeerde kerkgebouw. De commissie van de gereformeerden zou klaar zijn, maar is nog niet bekend gemaakt.

Op 11 oktober volgt een notificatie van het administratief bestuur van het voormalig gewest Utrecht waarbij de kerkbesturen bevolen wordt de gevraagde stukken snel af te geven. Volgens de nota zijn bij zowel bij het landsbestuur als het gewestelijk bestuur "Meer en meer klachten binnengekomen over geduurige en kwaadaartige tegenkantinge, hinderingen en voorwendsels tot frivoole uitstellen, welke door onderscheiden kerkenraaden, of commissiën uit dezelve, aanhoudend worden in het werk gesteld, ter ontduiking van de van hen door de respectieve gemeentebesturen gevorderde opgaven."

"Voltrekkelijk valsch"

Een maand later, op 9 november 1798, bespreekt het Mijdrechtse gerecht een brief van de gereformeerde gemeente waarin gesteld wordt dat de andere godsdiensten hun eventuele aanspraken vóór 1 november 1798 hadden moeten indienen en omdat dit niet gebeurd is horen het kerkgebouw en de pastorie ongestoord in bezit te blijven van de tegenwoordige bezitter. De vergadering is het daar niet mee eens en concludeert: "dat het bestuur der gereformeerde kerk op de voet van de publicatie van 11 oktober voltrekkelijk valsch is." Artikel 6 van de staatsregeling bepaalt duidelijk dat de "onderscheiden kerkgemeentens eener plaats *te samen* het recht van eigendom toekend tot het plaatselijke kerkgebouw en pastoriehuis der voormaals heerschende kerk." Men besluit het verzoek van de gereformeerden voor te leggen aan het uitvoerend bewind in Den Haag en een verklaring over het deel van de publicatie van 11 oktober dat door de gereformeerde commissie verminkt was. "Niet omdat daarom enige duijsterheid resideert, maar alleen om dezelve verklaring dienstbaar te maken ten einde de gereformeerde commissie te noodzaken het hunne bij te brengen de van hen gevraagde opgave te beantwoorden ten einde het voorgestelde plan van schikking te effectueren."

Reactie blijft uit

23 April 1799. Mijdrecht viert de aanname van de constitutie (grondwet). 3x klokluiden van 5 tot 7 's morgens, van 12 tot 2 's middags en van 5 tot 7 's avonds. Tevens is er een burgermaaltijd voor het gemeentebestuur en voor burgers die daarmee samenwerken. De kosten zullen op de landsregering worden verhaald. Lukt dit niet dan moet de maaltijd

uit eigen beurs worden betaald. Eind mei volgt een aanschrijving van de agent van politie met bijgaand het extract van het besluit van het uitvoerend bewind volgens welke de commissie van het gereformeerde kerkgenootschap alhier is aangeschreven en gelast om "alsnog zonder verwijl te voldoen aan de staatsregeling en de daarop volgende en deswegen geëmaneerde publicatiën relatief het maken van schikkingen tussen de onder scheiden kerkgenootschappen omtrend de plaatselijke kerkgebouw en pastoriehuis." Hierop besluit het gerecht de commissie van de gereformeerden aan te schrijven om uiterlijk binnen 14 dagen alsnog de gevraagde gegevens in te dienen. Een reactie blijft echter uit.

Opschorting

De verdragingsacties, mede gevoed door de angst bij de predikanten dat hun traktementen en pensioenen gevaar zouden lopen, lijken succes op te leveren. Wat bij de grondwet van 1799 niet doorging lukt deels bij die van 1801. "Jeder kerkgenootschap blijft onherroepelijk in het bezit van het gene met den aanvang dezer eeuw door hetzelfde wier bezeten. Uitstel en misschien wel afstel komt in het verschiet. Op 6 februari 1801 stelt de gerechtssecretaris de nog steeds hangende schikking aan de orde. Hij refereert aan de resolutie van 27 mei 1799 artikel 2 waarin de gereformeerden nogmaals was gevraagd opgave van de artikelen zonder welke het plan van schikking niet kan worden ontworpen. Tot heden toe is daaraan niet voldaan. Het gemeentebestuur kan derhalve niets anders doen dan opschorten. De gemaakte

De huidige NH kerk te Mijdrecht

wetten tot het maken van schikkingen nopens de plaatselijke kerkgebouwen en pastoriehuizingen zijn nog in volle werking en de gemeentebesturen zijn niet ontheven van de taak opgelegd op 12 juli 1798. Omdat het gemeentebestuur het niet langer kan verantwoorden nog langer stil te zitten, wordt besloten de bewuste opgaven nog eens van het gereformeerde kerkgenootschap "bij missive op het ernstigst te vorderen en binnen 14 dagen omme daarop zo spoedig mogelijk de gewordene schikking beramen."

Onderhandelen met de katholieken

Drie weken later melden zich Adrianus Verdam, Cornelis Zwanenbeek, Daniel van Dorsten en H. A. van Doorn als afgevaardigden van de commissie van 12 door de gereformeerde gemeente benoemd. "De commissie stemt in met de sentimenten tot het bevorderen en daarstellen van een schikking tussen de verschillende gezindheden omtrend het plaatselijke kerkgebouw en de pastoriehuizing der voormalig heerschende kerk. Zoveel mogelijk op de zachtste en gemakkelijkste wijze en zooveel mogelijk ten genoegen van allen." Zij delen mee dat het niet gelukt is bewijs watervast boven water te brengen. Wel is hun gebleken dat de gecommiteerden van de 'roomsche gemeente' als enigen bij een schikking geïnteresseerd zijn. De Mennonieten hebben namelijk afgezien van hun aanspraak. Voorgesteld wordt met de katholieken te gaan praten over een afkoopsom. Op die manier worden langdurige formaliteiten voorkomen. Dit voorstel wordt door het gerechtsbestuur aangenomen. Besloten wordt de katholieken aan het dorp en aan het water (De Hoef) aan te schrijven om van elk een commissie van twee leden te verzoeken "ten fine als volgens de propositie gequalificeerd ter complete afdoening der voorschreevene zaak zodra de roomschgezinden dit accorderen en de commissies benoemd hebben zal de dag der comparitie worden bepaald."

President boos op pastoor

11 maart 1801. De (nu gereformeerde) president van het gerecht deelt mee dat de katholieke gemeente aan het water heeft laten weten een commissie te hebben samengesteld. Het zijn geworden de burgers G. Wagenaar en Willem de Jong. "Doch de brief die hij acht dagen geleden aan den pastoor gezonden hebbende met het verzoek dezelve op de kansel aan de gemeente voor te dragen (de gewone en geschiktste wijze van bekendmaking aan de gemeente) zulks deezen morgen geen plaats hadde gevonden waaromtrent hij president zich verder had geïnformeerd bekomende daarop een antwoord van den pastoor dat dezelve niet bepalen konde of nog wel er 14 dagen tijd zoude hebben dien brief aan de gemeente voor te lezen. Dat dit uiterste bevreemding

van hem president hadde opgewekt en hij te rade was geworden schriftelijk informatie te vragen van deze zonderlinge handelwijze van de pastoor, doch op deze vragen geen ander dan een verward mondeling antwoord hadde bekomen. Dat de brief gepasseerden zondag nog niet was gepubliceerd. En hij president het nodig hadde geacht zoo tot bevordering der hangende zaak als tot handhaving van het karakter van dit bestuur de pastoor tegen te houden voor dit bestuur te ontbieden om reden van zijn gedrag in dezen te geven. De bode laat weten dat de pastoor niet is komen opdagen. Burger Van der Geer geeft daarop te kennen grondig te zijn geïnformeerd dat de pastoor eerstdaags de bewuste missive ter kennis van de gemeente zoude brengen. De president demonstreerende echter dat de pastoor in dezen zeer verkeerd voor het bestuur had gehandeld en vorderde dienaangaande een resolutie tot satisfactie van deze vergadering. Doch is daartoe heden niet geconcludeert." (Genoemde pastoor is Arnoldus van Lakervelt (1796 – 1827))

Kerkgebouw blijkt in slechte staat

Vier jaar blijft het stil. De overdracht lijkt afgedaan. Op 15 juli 1805 ontvangt het gerecht Mijdrecht een schrijven van de gereformeerde gemeente. De toren van de kerk blijkt gescheurd. Na afgraven van de fundering blijkt het hele gebouw verzakt en gescheurd. Besloten wordt de stadsarchitect van Utrecht te raadplegen. Volgens timmerman Van Oostrum komt herstelling op fl. 600,-. Volgens dorpsstimmerman en ex. diaken Boeijing kan herstel nog wel even wachten. Op 22 oktober laat de gereformeerde gemeente weten "de kosten van zekere reparaties aan hunne kerkgebouw tevens met de toren noodzakelijk geworden niet te lijden maar dezelve geheel op de dorpsrekening te brengen. Het gebouw is een algemeen gebouw en staat evenzeer ten dienste van de roomschgezinden. Er zijn aanmerkelijke gebreken in de muur bij het fundament, zo in en om de toren als in 't kerkgebouw. De timmerman en gezworene N. van Oostveen uit Utrecht heeft geoordeeld dat het defect spoedig moet worden gerepareerd. Het meeste van dit defect behoorde tot het tooren gebouw een ander deel betrof het kerkgebouw". Het gerecht besluit dan, ondanks het feit dat kerk en staat officieel gescheiden zijn en het onderhoud van gereformeerde kerkgebouwen niet meer voor rekening van de gemeenschap is, de reparatie van beide op de dorpsrekening te brengen. Hun motivatie is:

1° "omdat de zwaarte van de toren waarschijnlijk ook de verzakking van de kerk heeft veroorzaakt, immers wanneer de toren niet aan de kerk had vastgezet was de kerk niet verzakt.

2° het kerkgebouw is wat de begraafplaatsen in de kerk en op het kerkhof betreft een algemeen gebouw

Hiernaast.

Schets uit 1731 door L.P. Serrurier van de oorspronkelijk katholieke St. Nicolaas kerk te Vinkeveen anno 1637. Let op het verlaagde middendeel.

Zie ook de schets op de volgende pagina m.b.t. dat middendeel

evenzeer ten dienste van roomschgezinden en anderen als van de gereformeerden geschikt is.”

De afloop

Hoe de besprekingen tussen de gereformeerden en de katholieken zijn afgelopen is niet duidelijk. Na 1805 zwijgen de Mijdrechtse gerechtsboeken. Op 5 juni 1806 legt Lodewijk Napoleon de eed van koning af en eindigt de Bataafse republiek. Wat er in de periode tussen 1806 en 1820 in Mijdrecht is gebeurd, is niet meer te achterhalen. Het gereformeerde kerkgebouw is in 1805 op kosten van de gemeenschap gerepareerd. Waarschijnlijk hadden de Mijdrechtse katholieken al eerder afgezien van overname. Immers hun, uit eigen middelen betaalde, kerkgebouw dateert pas van 1780. Het staat in Driehuis op de grens tussen Mijdrecht en Wilnis, zodat beide dorpen met één kerkgebouw bediend kunnen worden. Serieuze interesse om daarnaast nog een vervallen kerkgebouw in de kom van Mijdrecht over te nemen is er waarschijnlijk nooit geweest. Zo is alles bij het oude gebleven. De kerkgebouwen uit die periode zijn inmiddels vervangen door andere gebouwen en niets wijst er meer op dat er ooit strijd is gevoerd over het wettig eigendom.

Het kerkgebouw in Wilnis

Net als in Mijdrecht moet de gereformeerde kerk van Wilnis ook het eigendomsrecht van het in gebruik zijnde kerkgebouw bewijzen. In tegenstelling tot Mijdrecht komen de Wilnise gereformeerden op 4 november 1798 met een overzicht waarin de staat van het kerkgebouw en het pastoriehuis worden gemeld en net als in de buurgemeente Mijdrecht willen zij met de katholieken praten over een schikking. Zij laten het echter aan het gemeentebestuur over om beide partijen bijeen te brengen. In een tweede brief

gedateerd 8 november 1798 leggen de ‘gecommitteerden tot de kerkelijke zaken der Gereformeerde Gemeente van Wilnis en Oudhuijsen’ alle verantwoording voor de bewijsvoering bij het gemeentebestuur. Het gemeentebestuur moet komen met:

1. "Een naukeurige opgave van de inkomsten en uitgaven voor de kerk gedaan, de jaaren door elkander; en de toegang tot de boeken, papieren en quitantien daartoe betrekkelijk.
2. Authentoque bewijzen der schuld op de kerk gevestigd.
3. Het montand der zettingen, ten behoeve der kerk 10 jaaren door elkander gedaan met opgave van het geene daar van gemaakt. Dit laatste vorderen wij, omdat er eenige jaaren interessen op de schuld van fl. 4000,- betaald zijn, waar van de zettingen door de onderscheidene ingezetenen betaald zijn."

Kennelijk hebben de Wilnise gerechtbestuurders in het verleden een grote rol gespeeld bij de financiering van het kerkgebouw en spelen de kerkbestuurders de bal nu terug. Tot een schikking is het net als in Mijdrecht niet gekomen. De Wilnise katholieken hebben in Driehuis een betrekkelijk nieuw kerkgebouw en zijn daar tevreden mee.

Het kerkgebouw in Vinkeveen

In tegenstelling tot Mijdrecht en Wilnis is het in Vinkeveen wel tot een schikking gekomen. Of en hoe de schikking is uitgevoerd is niet helemaal duidelijk. In het rijksarchief te Utrecht ligt een overeenkomst uit 1798 tussen de katholieken en de gereformeerden van Vinkeveen waarin de Vinkeveense katholieken voor fl. 200,- het

gereformeerde kerkgebouw kopen. De door beide partijen getekende overeenkomst luidt:

1. "De gereformeerde kerk moet volgens de staatsregeling zorgen voor onderhoud der kerk
2. De toren blijft volgens de constitutie voor het algemeen. Ook zal het algemeen zorgen voor de kerkenpoort, het kerkepad, de graven in de kerk, en de ophoging van de kerk zo die bij tijd en wijlen mogt noodzakelijk zijn.
3. Van wederzijde zal men naar gewoonte vrij blijven begraven op den ouden voet en elk een zal bij zijn gezindte collecteren
4. De voordelen van de boomen op het kerkepad zijn gemeen voor hun beide die de laan zullen onderhouden
5. De betaling zal geschieden in twee termijnen. De 1^e met januarij en de 2^e met majj 1799 tegens overgifte van een behoorlijk quitantie en bewijs van eigendom voor ons.
6. Zoo het gerecht van Demmerik te eenigertijd onder deze gemeente mogte willen en kunnen sorteren, zullen zij dezelfde voorrechten genieten, mits dat de roomsch gezinden mede betalen aan de kerkenpoort, kerkenpad, graven en ophogingen van dien en dat de

gereformeerden betalen aan de inkoop, de onderhouding van het gebouw, het begraven van dien enz..

7. Van deze handeling zal in de gerechtsprotocollen behoorlijk aantekening geschieden"

Het stuk van wederzijde ondertekend door de gecommitteerden van wederzijdse gemeenten."

J.S. van Staveren predikant, Hendrik Gijzen
Jacob Kooijman Klaas Goudriaan
Evert Groes

Op een bijgevoegd document staat het volgende vermeld:

"Door de kerkenraaden zal worden overgegeven ter visie alle papieren en documenten onder reçu of copia autentique van dien benevens een sommaire staat van voor- en nadelen aan het publieke kerkgebouw annex de lasten daar van in- en uitgaande. Omtrent het pastoriehuis zal men de vertoning van eigendom getoond behoren te zien en zal dezelve aan de commissie gesuppeditteerd worden. En zal het kerkgenootschap aan wie de kerk wordt geaccordeert voor het vervolg zorgen voor

De Vinkeveense kerk begin 17^e eeuw. De toren staat nu in het midden en er is een voorportaal bijgebouwd. Ets: Streekarchief Vecht en Venen

alle reparatiën in, om en aan de kerk, nevens onderhoud van dijk, hek, weg, en zoo actieve als passieve en wat dies meer zij aan hetzelfde verbonden mogt zijn. Het kerkhof is en blijft een gemeengoed. Het zal aan alle in- en opgezetene vrijstaan van de gecombineerde gerechten daar al of niet te begraven alle personen bij toe val onder eender gecombineerde gerechten komen te overleijden zal begravenis op het kerkhof vergund worden en zal de kostte van het begraven bijven op de oude voet. De bezitteren der graven door hun aangekocht zal haar eijgendom blijven. Omtrent het begraven zal men zich reguleren na de ordonnantie op het begraven geëmaneerd of ter taxatie en moderatie van de respectieve hoven van justitie of zoodanig ander collegie als in der tijd tot deese dissatie gewettigd zal zijn. De bijzondere eijgdommen van graven in de kerk of op het kerkhof zullen gerespecteerd worden en zijn in den overgift niet gegrepen. Bij de aangifte of overdragt van het een kerkgenoodschap aan 't ander tot de kerk worden niet gerespecteerd eenige prerofatieven welken vermeend worden daar aan 't behoren en zal de commissie hier in direct of indirect niet geconcidereert worden getreden te zijn. Omtrent alle deese schikkinge betreffende de kerk, pastoriehuis, kerkhof cum annexis gemaakt zal geconsidereert worden in zoo verre er niet verder getreden te zijn als tot door de koop geconstitueerde magten anders zal worden beschikt, vastgesteld of geëmaneerd."

Op 16 september 1799 overhandigt dominee Van Staveren aan de kerkenraad 166 gulden "die hem ten geschenken waren ontvangen bij gelegenheid van de aankoop der kerke te Vinkeveen" Niet duidelijk is wat daarmee bedoeld wordt. De betaling zou te maken kunnen hebben met een vergoeding voor het

eerder genoemde wederzijdse gebruik van het kerkhof of overdracht van de grond rond het kerkgebouw. Volgens de heer Koster in zijn boekje 'De kerk van Vinkeveen' zijn er stukken uit 1807 en 1829 waarin twijfels worden uitgesproken of de grond nog wel eigendom is van de hervormde gemeente. Het lijkt er sterk op dat het hervormde kerkhof in Vinkeveen rond 1799 gebruikt is door zowel katholieken als gereformeerden. Het kerkgebouw, eertijds gewijd aan St Nicolaas, is tot 1593 in handen van de katholieke parochie. Tussen 1612 en 1772 doet het dienst als tweede kerkgebouw van de gecombineerde gemeente Wilnis-Vinkeveen. In die tijd wordt het uiterlijk ingrijpend gewijzigd. Tussen 1774 en 1831 staat het in dienst van de weer zelfstandige hervormde gemeente te Vinkeveen. In 1831 wordt bijna op dezelfde plek een nieuwe hervormde kerk gebouwd. Ondanks alle publicaties en ordonnantën van de Bataafse bestuurders is de hervormde kerk van Vinkeveen, net als die in Mijdrecht en Wilnis, gewoon in handen gebleven van de 'destijds heerschende kerk'

Opmerking. In officiële stukken is tot 1816 steeds sprake van de Gereformeerde Kerk. Daarna veranderde men de naam in Hervormde Kerk. De huidige 'Gereformeerde Kerken' zijn in 1892 ontstaan uit een fusie van twee groepen die de Hervormde Kerk in 1834 en 1886 hadden verlaten. Een klein deel van de afgescheidenen (1834) bleef buiten de fusie en vormt sinds 1892 de Christelijk Gereformeerde Kerk.

Bron: RAU toegang 415, stuk 203. Streekarchief Vecht en Venen: Groot plakkaatboek Utrecht deel 1. Notulenboeken gerechten Mijdrecht en Wilnis 1780-1805. Kerkenraadboek NH. Kerk Mijdrecht deel 1 1796-1799. Literatuur: De kerk te Vinkeveen door Pieter Koster Hervormd Mijdrecht door J. Haitsma 1982.

Vinkeveen en Thorbecke

door Joop Frankenhuizen

Nog steeds ligt de basis van het gemeentebestuur verankerd in de gemeentewet die minister Thorbecke in 1851 door de Kamer wist te loodsen. De wet werd effectief met de verkiezingen van 1851. Voor de gemeente Vinkeveen en Waverveen was dat in eerste instantie even wennen.

De eerste bestuurlijke veranderingen beginnen in 1798. De gerechten worden omgezet in gemeenten. Het oostelijk deel van de Ronde Venen telt dan vier gemeenten. Het zijn Vinkeveen, Demmerik, Waverveen en de gemeente Waveren, Botshol en enige Wilnis. Dit duurt tot 1811. Dan gaan de twee genoemde gemeenten in elk over en vormen de gemeente Waveren en Waverveen. Tussen 1812 en 1817 vormen ze even de gemeente Waverveen om

daarna als gemeente Waverveen en Waveren door het leven te gaan. In feite bestond Waveren al niet meer en werd daarom niet meer als eerste genoemd. In 1811 vormen de gemeenten Vinkeveen en Demmerik de gemeente Vinkeveen. Dit duurt tot 1841 wanneer de gemeente Waverveen en Waveren bij de gemeente Vinkeveen wordt gevoegd. De nieuwe gemeente, Vinkeveen en Waverveen zal tot 1989 stand houden.

Het is 1851. Van de ruim 2000 inwoners zijn er in 1851 slechts 102 gerechtigd om de gemeenteraad te kiezen. Dat gebeurt op de 9^e en de 19^e september in een besloten vergadering. Gekozen worden zeven mannen. Het zijn Pieter Burggraaf, Johannes Verder, Gijsbert van Dijk Wzn, Anthonie Merks, Hermanus van Os, Thomas Rietveld Dzn. en Jacob Deugd. Burgemeester wordt de oudgediende Jan Wesselsz. Bijna 40 jaar was hij beurtelings schout en burgemeester van Waverveen.

Jacob heet ook Jacobus

De eerste raadsvergadering onder de nieuwe gemeentewet is op 6 oktober. Volgens de artikelen 31 en 38 moeten eerst de geloofsbrieven worden onderzocht. Als die in orde worden bevonden, kunnen de nieuwe leden zitting nemen. De eerste onderzochte is Jacob Deugd. Met die naam staat hij opgegeven in het proces-verbaal van het bureau van stemopneming. Volgens zijn geboorteakte heet hij echter Jacobus. De verklaring van inwoning die hij overlegt spreekt weer over Jacob en ook in openbare betrekkingen kent men hem als Jacob. Daarover moet eerst worden gedelibereerd. Deugd moet even de raadszaal verlaten. De zes aanwezigen concluderen vervolgens dat: "de persoon dezelfde bedoelde wel is en de gevoerde naam met de doopnaam eene zin heeft" Men besluit tot benoeming en aanneming. Jacob Deugd mag binnenkomen.

De volgende die de gang op moet is de vroegere assessor (wethouder) Hermanus van Os. Ook hij heeft een probleem. Hij is namelijk gedoopt als Manus. Men concludeert dan dat Manus van Os en Hermanus van Os dezelfde persoon zijn.

De volgende raadsvergadering is een week later. Volgens de agenda zou de vergadering "heden ten dage worden geweid tot het afleggen der bij de wet gevorderde eed en installatie van de nieuw benoemde raad en dat alzoo den ouden raad bij deezzen hun afscheid bekwam." De burgemeester bedankt de aanwezige oude leden van de raad voor de bewezen diensten voor gemeente en vaderland, wenst hen alle heil en zegen en verzoekt hen de raadszaal te verlaten. Zeven oudgedienden staan op en verlaten de raadszaal. Daarna mogen de nieuw benoemden binnenkomen. De zeven keren op hun schreden terug en gaan weer zitten. Dan volgt de verkiezing van de twee wethouders. Het worden Hermanus van Os en Thomas Rietveld. Tijdens de vergadering, die daarop volgt, komt o.a. een exemplaar van 'De Gemeentestem' op tafel. Het blad wordt gedrukt bij de gebroeders Belinfante in Den Haag en kost fl. 8,50 per jaar. Men besluit het blad aan te schaffen "als komend voor nuttig en leerzaam te zijn voor het bestuur."

Op de volgende raadsvergaderingen worden conform de nieuwe wet een groot aantal verordeningen vastgesteld waaronder traktementen en wedden. In alle Nederlandse gemeenten is dat het geval en vaak wordt dan van de gelegenheid gebruik gemaakt gelijk wat veranderingen door te voeren. Zo ook in Vinkeveen. In de vergadering van december blijkt de gemeentelijke genees-, heel- en verloskundige jaarlijks fl. 150,- te ontvangen. Hij moet voor dat bedrag gratis alle mensen behandelen die door de arbesturen bedeed worden. Het enige dat hij bij de gemeente in rekening mag brengen zijn de kosten voor de medicamenten. Omdat die rekeningen de nieuwe raad nogal hoog voorkomen besluit zij de post van plaatselijke 'genees, heel en vroedmeester' in te trekken. Dokter Anthonie Aalbertsburg krijgt daarop eervol ontslag.

Bedeling onder condities

Een maand later, op 24 januari 1852, wordt C. Farret de nieuwe burgemeester en wordt Aalbertsburg herbenoemd tot gemeentelijk genees-, heel- en verloskundige. Zijn traktement wordt vastgesteld op fl. 175,-. Voor dat bedrag moet hij net als voorheen gratis alle behoeftigen behandelen maar nu met inbegrip van geneesmiddelen.

In juni krijgt de raad het aan de stok met het arbestuur van de hervormde gemeente te Waverveen. Deze weigert steun te geven aan armen die geen geloofsbelijdenis hebben gedaan. Raadslid Gijsbert van Dijk moet een vriendschappelijke poging ondernemen tot "regeling der bedeeeling." In juli besluit het gemeentebestuur tot de opheffing van de administratie van armmeester J. Houweling en betaling van diens schulden. De geschreven motivatie luidt: "Sinds januari weigert H. eenige bedeeeling te doen of de verschuldigde gelden te betalen. De gemeente heeft toen moeten invallen en de zorg voor eenige bedeedden overnemen. Bovendien (is er de) de weigering van bedeeeling ofschoon in de hervormde kerk gedoopt zijnde omdat geen belijdenis is afgelegd."

In februari 1853 is aan de orde het advies van de door de gemeente ingeschakelde Haagse advocaat Mehman. Deze meldt de burgemeester dat de diaconie het doen van geloofsbelijdenis niet als voorwaarde voor armenzorg mag stellen. Hij adviseert de gemeente nog eens met de diaconie te gaan praten. Of dit gebeurd is en of daarmee de houding van de diaconie is veranderd, wordt in geen enkele vergadering meer besproken.

Bron: Streekarchief Vecht en Venen. Notu raadsvergaderingen Vinkeveen- Waverveen

Mededelingen

Nieuw bestuurslid

In de algemene ledenvergadering van 17 april j.l. is bij acclamatie tot bestuurslid gekozen de heer mr. A.G. van Solinge uit Wilnis. De heer Van Solinge is oud-notaris en heeft een brede historische belangstelling. Een van zijn aandachtspunten betreft archeologie. Hij is bereid zich o.a. op dit onderwerp in te zetten. Jarenlang is er ter zake in het bestuur een vacature geweest en moesten er bij de organisatie opgravingen provisorische maatregelen worden genomen. Het verheugt ons dat thans in deze vacature is voorzien. Van harte welkom in het bestuur.

Rectificatie

In het artikel "Huwelijken Hollandgangers in Vinkeveen 1825-1879" is een niet juist telefoonnummer opgenomen. Voor reacties op dit artikel of voor hen die meer over de Hollandgangers willen weten kan contact worden opgenomen met de auteur de heer J.C. Bader sr., Ambachtsheerelaan 1 3581GJ Harmelen, tel. 0348-441279.

Nieuw boek in voorbereiding

De voorbereidingen voor het boek over de verdwenen middenstand in De Ronde Venen verlopen naar wens. De redactie van het boek is echter van oordeel dat nog veel meer foto's van de verdwenen bedrijven aanwezig moeten zijn. Ten gevolge van de oproep in de vorige editie van dit blad herhalen wij de oproep om zich voor foto's maar ook verhalen in verbinding te stellen met:

E. Swaab, Dorpsstraat 6, 3641 EC Mijdrecht, tel. 0297-287469 voor Mijdrecht, De Hoef en Amstelhoek;

H. Strubbe, Kievitslaan 20, 3645 KL Vinkeveen, tel. 0297-262560 voor Vinkeveen en Waverveen;

P.C. Grundmann, Herenweg 38, 3648 CI Wilnis, tel. 0297-281578 voor Wilnis.

Genealogie Groenendijk - Verduijn

Onlangs werd aan de vereniging aangeboden een genealogie van het voorgeslacht en de nakomelingen van Gerrit Groenendijk en Marringje Verduijn. In het voorwoord wordt een boeiend overzicht gegeven van de geschiedenis van het Zuid-Hollandse dorp Waarder, waar de oorsprong ligt van het geslacht Groenendijk. Het boekwerkje ligt voor geïnteresseerden ter inzage in de bibliotheek van de vereniging in het gemeentearchief in Mijdrecht.

Oproep

De redactie is bezig met historisch onderzoek naar de persoon Jacobus Broerse uit Mijdrecht.

Deze tuinder kreeg in de jaren 30 van de vorige eeuw veel bekendheid door zijn aanspraken op de erfenis van Mevrouw Van Wieringen. Gedurende de oorlogsjaren viel hij op vanwege een uitgeproken pro-Duitse opstelling. Bronnenonderzoek heeft inmiddels aangetoond dat hij opzettelijk de joodse familie Heijmans onder de aandacht van de Duitse bezetter heeft gebracht. De twee broers Heijmans zijn met hun zus Kaatje omgekomen in Auschwitz. De redactie stelt het op prijs als mensen die informatie over Jacobus Broerse kunnen en willen verschaffen op korte termijn contact opnemen met Fred de Wit (0297-283167) of Jan Rouwenhorst (0297-284273)

Nieuwe leden

Dhr. Klaas Alblas Wilnis
Dhr. O. Balhur Wilnis
Mevr. N. Berkelaar Mijdrecht
Dhr. A.W. den Boer Vinkeveen
Dhr. P. Bos Uithoorn
Dhr. A.P. Boxhoorn Wilnis
Dhr. J. Breedijk Mijdrecht
Dhr. P.G. Breewel Wilnis
Dhr. J. Broere Mijdrecht
Dhr. Marcel Dokter Wilnis
Dhr. J.M. Duinker Wilnis
Dhr. W. Engel Wilnis
Dhr. J. Feddema Vinkeveen
Dhr. H. Goedkoop Mijdrecht
Dhr. F.A. Groenendijk Wilnis
Dhr. A. van Heeringen Sellingen
Mevr. J.H. Honig Wilnis
Dhr. W. Korver Mijdrecht
Mevr. D. Kroon - Vis Mijdrecht
Dhr. J. Kruiswijk Mijdrecht
Dhr. J. Kruiswijk Mijdrecht
Dhr. B. Kruiswijk Wilnis
Dhr. J. Kruiswijk Wilnis
Dhr. M.G. Nap Wilnis
Dhr. I. Nap Wilnis
Dhr. J. Nap Wilnis
Mevr. L.N. Openty Wilnis
Mevr. M.R. den Oudendam Rotterdam
Fam. H.P. Outshoorn Veendam
Dhr. M.A. Reijnders Amstelhoek
Dhr. A. van Rijnsoever Vinkeveen
Dhr. J. Röling Amstelhoek
Mevr. M. Schouten-Jonkers Mijdrecht
Mevr. A. Smit Wilnis
Fam. R van Tol Mijdrecht
Fam. C. Verbrugge Wilnis
Dhr. Kl. Verrips Wilnis
Mevr. S. Verweij Wilnis

Midden in de samenleving

Rabobank De Ronde Venen is een bank met een missie ● Als brede coöperatieve financiële dienstverlener helpen wij onze klanten, leden alsmede onze leef- en werkomgeving bij het realiseren van ambities ● Wij doen dit door het creëren van een op wederzijds respect gebaseerde langdurige, duurzame én betekenisvolle relatie ● Dit is onze natuurlijke eigenschap, opdat een ieder zal zeggen: "Rabobank De Ronde Venen is mijn bank"

Rabobank
De Ronde Venen